

Reader History Matters

Bundel (work in progress) met leestips over het koloniale en slavernijverleden

Colofon:

Uitgave [Stichting Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst](#)

Rotterdam, augustus 2021

Eindredactie: Sharyfah Bhageloe

Redactie: Fariël Becker, Gijs Dreijer & Wim Reijnierse

Met bijdragen van: Girolanda Costa Ramos, Truus Kleijwegt, Emma Koenig, Myrthe Kraaijenoord, Cees Luckhardt, Amadeo Reijnierse, Jennifer Speelman & Floor Vierenhalm

Inhoudsopgave

0. Introductie	2
1. Excuses	11
1.1 Excuses Nederland	11
1.2 Excuses van Nederlandse staat voor andere misdaden	15
1.3 Excuses voor slavernij international	18
1.4 Excuses door bedrijven	27
<u>1.5 Excuses door religieuze instellingen</u>	28
2. Psychosociale impact	29
3. Herdenken	37
4. Erfgoed	42
5. Geschiedenisonderwijs	51
6. Media	59

0. Introductie

History Matters

Elke dag kom je wel een geschiedenisvraag tegen: Hoe zat het nou precies? Waarom is het zo gelopen? Soms wil je echt weten hoe iets is ontstaan. Want geschiedenis doet ertoe. Als je weet waar je vandaan komt, begrijp je beter waar je nu bent. En als je begrijpt waar je nu staat, kun je beter inzien wat de toekomst in petto heeft. Elke dag loop je wel tegen een historische vraag aan. Maar hoe vaak neem je de moeite die te beantwoorden?

Als je op zoek gaat naar informatie over de koloniale en slavernijgeschiedenis van Rotterdam, dan is het eerste wat opvalt dat er gigantisch veel over geschreven is. Maar wat zijn interessante leestips over dit onderwerp? Deze reader kan je daarbij helpen. De leestips zijn samengesteld door een diverse groep redacteurs, waarvan een aantal redacteurs gespecialiseerd is in het koloniale en slavernijverleden van Nederland.

Motie Wijntuin “Rotterdams slavernijverleden geeft inzicht en verbindt”

Rotterdammers geven om hun stad en haar geschiedenis. Ze vinden het zó belangrijk dat haar geschiedenis wordt bewaard en doorverteld, dat ze zelf ook initiatief nemen. Denk bijvoorbeeld aan het [Historisch Genootschap Roterodamum](#), een grote en actieve vereniging die fungeert als een soort historisch geweten van de stad, maar ook aan de diverse comités ter behoud van een bepaald monument of stadsgezicht.

De laatste generaties Rotterdammers zijn vooral opgevoed met het verhaal over de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog. Het verhaal over de stad die zichzelf opnieuw uitvond, met de Erasmusbrug, de kubuswoningen, de Markthal en Centraal Station als de nieuwe iconen. Op het Afrikaanderplein staat een klein maar fier monument ter nagedachtenis van de ‘gastarbeiders’ die hielpen bij de wederopbouw.

Maar... Rotterdam is niet in 1940 gesticht: hoe zit het met het historische verhaal van langer geleden? Het was gemeenteraadslid Peggy Wijntuin die goed aanvoelde dat een groeiende groep Rotterdammers zich afvroeg: is dit het héle verhaal dat wordt doorverteld? In 2017 nam Wijntuin het initiatief voor een grondig onderzoek naar de koloniale en slavernijgeschiedenis van Rotterdam, als aanvulling op de twee klassiekers over onze stadsgeschiedenis *Stad in aanwas* en *Stad van Formaat*. Eind 2020 verschenen, na twee jaar van nieuw archiefonderzoek en schrijven, drie nieuwe boeken over onze postkoloniale stad: Rotterdam.

Kolonialisme en slavernij: hoe zat het nou precies?

Sinds 2013 staat in Rotterdam een monument ter herinnering aan de afschaffing van de slavernij. Onze burgemeester legt er elk jaar op 30 juni een krans. Net als bij de kranslegging op 4 mei worden slachtoffers, misdaden tegen de menselijkheid en nabestaanden herdacht. Ondanks het eeuwenlange bestaan van de koloniale en slavernijgeschiedenis, gaf Nederland hier weinig aandacht aan. Neem als voorbeeld het geschiedenisonderwijs. Het resultaat hiervan was dat de meeste Nederlanders weinig wisten over slavernij. Dit is aan het veranderen.

De 21^e eeuw begon met het oprichten van een nationaal slavernijmonument. Tien jaar later wordt in diverse grote steden Keti Koti gevierd op 1 juli. En twintig jaar later is Amsterdam de eerste stad waar het gemeentebestuur excuses uitspreekt voor hun rol in het slavernijverleden. Ook bij ons in Rotterdam wordt er nagedacht over de vraag of het gemeentebestuur excuses zou moeten uitspreken. Er wordt steeds meer onderzoek naar dit onderwerp uitgevoerd en we ontdekken nieuwe informatie en inzichten. Een veelvoud van bronnen is over de jaren beschikbaar geworden.

Reader: leestips over het koloniale en slavernijverleden

Deze reader is voor mensen die geïnteresseerd zijn in het ontdekken van de koloniale en slavernijgeschiedenis. Het doel is om jou als lezer te informeren en je een aantal handvatten te geven om verder onderzoek te doen naar dit onderwerp en niet om je een mening of standpunt op te dringen. In de reader vind je tientallen titels over: “Hoe gaan we om met het koloniale en slavernijverleden?” We kijken dus breder dan alleen de vraag of er wel of geen excuses gewenst zijn. Veel breder, omdat het eventueel uitspreken van excuses onderdeel is van een breder maatschappelijk proces dat we graag willen belichten.

Leeswijzer:

De reader bestaat uit zes thema's:

- Excuses
- Psychosociale impact
- Herdenken
- Erfgoed
- Geschiedenisonderwijs
- Media

Onder deze thema's tref je meerdere titels aan die zijn geselecteerd door onze redactie. De redacteurs geven een persoonlijke leestip. Ze vatten de belangrijkste inzichten voor je samen en geven aan waarom het relevant is om meer te weten te komen over onze koloniale en slavernijverleden. Dit doen ze allemaal vanuit hun eigen uiteenlopende perspectieven.

De meeste titels (bronnen) zijn openbaar, en kun je gemakkelijk opzoeken via internet of met hulp van een bibliotheek. Enkele wetenschappelijke artikelen staan (helaas) achter een betaalmuur. Mocht het ons lukken toestemming te krijgen om deze stukken via een openbare collegeplank beschikbaar te maken, dan wordt dit op de [website](#) bekend gemaakt.

De redacteurs

Van wie zijn de leestips in deze reader? De selectie is samengesteld door een groep van negen vrijwilligers. Deze vrijwilligers hebben zich uit eigen beweging aangemeld na een oproep voor "research hulp" via sociale media. De achtergrond van deze vrijwilligers is zowel qua leeftijd als culturele achtergrond zeer divers. Dan wel uit Rotterdam dan wel een band met Rotterdam. Twee professionals hebben geholpen met de redactionele werkzaamheden. De redactie heeft in de periode juni-juli 2021 breed gekeken. Naast geschreven bronnenmateriaal is ook audiovisueel materiaal opgenomen. Dit maakt de reader voor een zo breed mogelijke groep toegankelijk.

De redacteurs stellen zich kort voor.

Fariël Becker

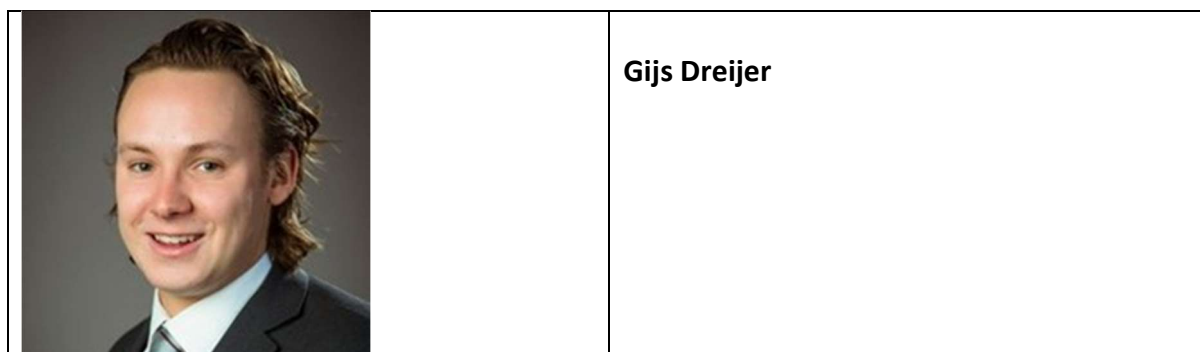
Ik vind het belangrijk om bij te dragen aan een rechtvaardige wereld. Om deze reden heb ik Nederlands recht gestudeerd aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Inmiddels ben ik al ruim tien jaar werkzaam als jurist in zowel de publieke als private sector in binnen- en buitenland. Als vrijwilliger bij de Stichting GVG heb ik samen met Wim Reijnierse vormgegeven aan het History Matters Educatieprogramma 2021-2022, waarvan deze reader een deelproject is. Ik zet mij in voor het educatieprogramma, omdat ik van mening ben dat het meervoudig perspectief in de educatie over de koloniale en slavernijgeschiedenis, de Nederlandse betrokkenheid en daaruit voortvloeiende welvaart in het reguliere onderwijssysteem en in de media niet voldoende in acht wordt genomen. Voor een begripvolle samenleving is het noodzakelijk dat multiperspectiviteit wordt gerespecteerd in plaats van gemarginaliseerd. Deze reader is de eerste stap van velen om daaraan bij te dragen.

Girolanda Costa Ramos

Ik werk als beleidsadviseur Jeugd in Rotterdam. Met mijn deelname aan de reader History Matters wil ik de impact bespreekbaar maken van het koloniaal en slavernijverleden op de gezondheid en welzijn van kinderen en gezinnen. Nadrukkelijk het effect op psychologisch en genetisch vlak, ten gevolge van de langdurige trauma's uit dit verleden over de generaties heen. Daarnaast is inclusiviteit een belangrijke factor binnen onze huidige maatschappij. Het koloniale en slavernijverleden was juist gebaseerd op uitsluiting. Deze

systemen werken helaas tot op heden nog door. Het is mijn wens gezinnen een nieuw perspectief te bieden zodat we kunnen starten met een gedegen verwerking van het verleden en een positieve benadering naar de volgende generaties.

Ik ben 29 jaar oud en werkzaam aan de Universiteit Leiden als onderzoeker in een project over het koloniale en slavernijverleden. Ik doe onder andere onderzoek naar de rol die de beroemde Rotterdammer Lodewijk Pincoffs speelde in Belgisch Congo in de jaren 1870. Omdat ik het belangrijk vind dat het academische historisch onderzoek breder gedeeld wordt, werk ik vanuit het onderzoeksproject mee aan het History Matters-project van de stichting GVG.T. De reader is daar natuurlijk een belangrijk onderdeel van.

Na een gevarieerde loopbaan in onderwijs en jeugdhulpverlening, heb ik geschiedenis gestudeerd in Rotterdam en Leiden. Daarbij was de focus gericht op Suriname, waar ik in de jaren tachtig werkte. Momenteel ben ik aan het afstuderen op de epidemiologie van de bovenlandse Inheemsen, een keuze die gebaseerd is op mijn persoonlijke band met het Wayanadorp Apetina en mijn opvatting dat iedere bevolkingsgroep een plaats dient te krijgen in de geschiedenisboeken. Om deze laatste reden meldde ik me ook aan bij het project History Matters. Een leerzaam project dat Rotterdam hopelijk dichterbij een geschiedschrijving brengt die recht doet aan alle Rotterdammers.

Emma Koenig

Wat ik het allerbelangrijkste vind is dat iedereen gelijke kansen krijgt om zichzelf te ontwikkelen. Onze geschiedenis heeft tot vandaag de dag veel invloed op onze samenleving. Door hardnekkige stereotypes die in het verleden zijn ontwikkeld ontvangen wij verschillende privileges gedurende onze levens. Tijdens mijn opleidingen culturele antropologie en maatschappijgeschiedenis heb ik me globaal bezig gehouden met onderwerpen als diversiteit, machtsverhoudingen en de Europese koloniale geschiedenis – maar minder specifiek met het Nederlandse slavernijverleden. Ik wil mij inzetten voor dit project, om hier meer over te leren en om bij te dragen aan het gevecht tegen kansenongelijkheid.

Myrthe Kraaijenoord

Na een bachelor geschiedenis gestudeerd te hebben aan de UvA, ben ik momenteel bezig aan een tweejarige master Global and Colonial History. Hierin houd ik mij bezig met het voormalig Nederlands koloniale rijk en hoe we dat in deze moderne maatschappij kunnen bestuderen. Het publiekelijk toegankelijk maken van een mix aan academische en populaire literatuur, video's en meer over het Rotterdams slavernijverleden leek mij een geweldige manier om de mensen nu te laten denken over de soms zeer pijnlijke geschiedenis van Nederland. Het was dan ook een leuk project om mij deze zomer mee bezig te houden!

Cees Luckhardt

Ik ben sinds 1987 docent Geschiedenis en Maatschappijleer, Burgerschap, Caribische Cultuur en Loopbaanontwikkeling in het Beroepsonderwijs. Tegelijkertijd ben ik actief-kaderlid in de Onderwijsvakbond Aob met als extra taak het contact onderhouden met de Caribische vakbond Simabo en de Caribische Rijksdienst Nederland. Sinds 1994 heb ik in verschillende schrijversteams gewerkt voor NijghVersluys en EIW voor het ontwikkelen van lesmateriaal. Ik was vrijwilliger bij het Landelijke Bureau ter Bestrijding van Rassendiscriminatie en het Antiracisme Informatie Centrum (LBR & ARIC). In 2000 heb ik als docent Geschiedenis- en Maatschappijleer op de Scholengemeenschap Bonaire gewerkt. Ik richtte een Caribische jongerenvrijwilligersgroep op die tot op de dag van vandaag archeologische veldonderzoek doet op de eilanden in samenwerking met archeoloog Jay Haviser. Ook werkte ik samen met auteur Boi Antion om het eerste en enige geschiedenisboek over Bonaire te publiceren in 2012. Voor de Papiamentstalige-krant van Antion (Boneriano) en het Antilliaans Dagblad schreef ik vanaf 2013 meer dan maandelijks artikelen over de Caribische geschiedenis en bijzondere Caribische gebeurtenissen in Nederland. Vanaf mijn terugkomst in Amsterdam ben ik verbonden geweest aan de afdeling educatie van het NiNsee en de expats trainingen van het KIT. Het meest recente project waar ik aan heb meegewerkt is het NiNsee-onderzoeksrapport naar het parlementaire debat over de afschaffing van de slavernij (1833-1863), onder leiding van Dr. Kwame Nimako dat in juni 2021 is verschenen.

Amadeo Reijnierse

Ik ben 24 jaar en kom uit Rotterdam. Dit jaar heb ik mijn masteropleiding afgerond in internationale betrekkingen, waarna ik heb gewerkt bij de vaccinatiestraten van de GGD. Het onderwerp van History Matters 010 sprak me aan omdat ik altijd interesse heb gehad voor historische en politieke vraagstukken. Mijn bijdrage aan de reader gaat over hoe andere landen de kwestie excuses hebben benaderd. Door de aanpak van Amerikaanse, Engelse en Franse overheden in kaart te brengen, hoop ik dat deze teksten een basis kunnen leggen om verschillende perspectieven op de kwestie excuses in beeld te krijgen.

Wim Reijnierse

Ik studeerde sociologische economie aan de Erasmus Universiteit. Ik ben - naast mijn werk - vrijwilliger/ programmeur bij Stichting Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst. Voor GVGt organiseerde ik o.a. de Keti Koti Lectures, de geschiedeniscurso en nu het nieuwe educatieprogramma History Matters.

Jennifer Speelman/Hok-a-Hin

Ik ben jurist en heb gestudeerd aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Momenteel ben ik werkzaam bij de gemeente Rotterdam als juridisch adviseur. Mijn interesse om mij in te zetten voor de reader History Matters heeft enerzijds te maken met mijn achtergrond, want ik ben van Surinaamse afkomst. Anderzijds dat er zo weinig aandacht is in de geschiedenisboeken van mijn kinderen op de basisschool destijds heeft mij altijd verbaasd. Zeker als je bedenkt dat Suriname ruim 300 jaar kolonie is geweest van Nederland. Ik realiseer mij dat het leed dat de mensen in de slaventijd hebben meegemaakt nooit meer hersteld kan worden, maar we moeten als samenleving en maatschappij maar ook als nazaten meer inzicht en duidelijkheid krijgen over de leefomstandigheden van de tot slaafgemaakten en de wreedheden van slavernij en onderdrukking, daarom heb ik mijn kleine bijdrage geleverd aan deze reader. Alleen door aandacht voor dit onderwerp en onderzoek naar dit verleden kan er recht gedaan worden aan deze intens verdrietige periode voor onze voorouders, ook de mijne.

Floor Vierenhalm

Sinds 2019 werk ik bij de gemeente Rotterdam als beleidsmedewerker Monumenten en Cultuurhistorie. Ik heb de bachelor Cultureel erfgoed aan de Reinwardt Academie gedaan, en de master Kunst, Cultuur en Erfgoed aan de Universiteit Maastricht. Ik wilde als vrijwilliger meewerken, omdat ik het belangrijk vind dat er structureel aandacht komt voor dit verleden en de doorwerking ervan. Dit betekent ook kritisch kijken naar hoe wordt bepaald wat 'erfgoed' is, en welk/wiens erfgoed gepresenteerd wordt en hoe. Ik hoop dat de reader en alle andere projecten, activeren om een meerstemmig en vollediger verhaal over Rotterdam te vertellen - dat nooit af is.

1. Excuses

Excuses voor misdaden in het verleden staan volop in de publieke aandacht. Denk bijvoorbeeld aan oorlogsmisdaden in Indonesië door de Nederlandse staat, of de rol van Nederland bij het slavernijverleden. In dit hoofdstuk gaan we nader in op verschillende aspecten van deze excuses. 1.1 spitst zich specifiek toe op excuses voor het slavernijverleden, zoals bijvoorbeeld Amsterdam dat recentelijk deed. 1.2 behandelt excuses door de Nederlandse staat voor andere historische acties, bijvoorbeeld in Indonesië. 1.3 maakt een vergelijking met buitenlandse casussen, bijvoorbeeld in Engeland, Frankrijk of de Verenigde Staten, waarbij het Tienpuntenplan van de CARICOM meermalen aan de orde komt. Paragrafen 1.4 en 1.5 kijken vervolgens naar excuses door andere partijen dan de staat: 1.4 behandelt excuses door bedrijven voor slavernij-gerelateerde activiteiten, 1.5 bekijkt de rol van religieuze instellingen. Alle paragrafen behandelen de redenen waarom wel of geen excuses worden aangeboden, en hoe de politiek hier mee omgaat of om zou kunnen gaan.

1.1 Excuses Nederland

Titel: “Toespraak slavernijherdenking 2021”

Door: Femke Halsema, Burgemeester Amsterdam

Jaar: 2021

Soort: toespraak

Aanbevolen door: Gijs Dreijer

Link: https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/college/burgemeester/speeches/toespraak-slavernijherdenking-2021/#_ftn1

Samenvatting: Op 1 juli 2021 bood burgemeester Femke Halsema excuses aan voor de rol van de voorgangers van het Amsterdamse College van B&W in de slavenhandel. In deze toespraak gaat zij in op de historische rol van Amsterdam in de slavenhandel en stelt ze dat het proces nog lang niet voltooid is. Zij ziet excuses als een eerste stap, om het verleden te erkennen en een gezamenlijke toekomst in te stappen.

Motivatie: Een korte maar krachtige toespraak waarin het slavernijverleden van Amsterdam wordt verbonden met hedendaags racisme en problematiek in de stad. Geeft duidelijk aan waarom het College van B&W excuses aanbiedt en dat dit slechts één stap is in een langer proces. In Amsterdam is dit inderdaad een proces dat al langer gaande is: de Gemeenteraad van Amsterdam drong immers al langere tijd aan op het maken van excuses, en de stad speelde al in het begin van de 21e eeuw een voortrekkersrol in het erkennen van het slavernijverleden door de oprichting van een nationaal monument. Dat maakt deze toespraak, naast een symbolische stap, ook een belangrijk punt in het proces.

Titel: “Ketenen van het Verleden”

Door: Advies Dialooggroep Slavernijverleden

Jaar: 2021

Soort: rapport

Aanbevolen door: Gijs Dreijer

Link: <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-binnenlandse-zaken-en-koninkrijksrelaties/documenten/rapporten/2021/07/01/adviescollege-dialooggroep-slavernijverleden-presenteert-eindrapport-ketenen-van-het-verleden>

Samenvatting: De dialooggroep, die in opdracht van de Nederlandse regering adviseert over de omgang met het slavernijverleden, adviseert te erkennen dat de slavernij een misdaad tegen de menselijkheid was en daarvoor excuses aan te bieden. Voorts adviseert het college maatregelen te nemen om het bewustzijn over het slavernijverleden te vergroten (o.a. door middel van onderwijs en het oprichten van een nationaal museum) en door hedendaags racisme aan te pakken. Bovendien adviseert de dialooggroep van 1 juli (Keti Koti) een nationale feestdag te maken en financiële ruimte vrij te maken voor herstelmaatregelen. De dialooggroep baseert zich op verschillende soorten bronnen: naast rapporten van een aantal wetenschappers (o.a. juristen, historici en antropologen) over de kwestie van excuses, heeft de dialooggroep ook uitgebreid besproken met belangengroepen (bv. NiNsee) en dialoogsessies georganiseerd in de Caribische delen van het Koninkrijk, waar uitgebreid is gesproken met inwoners over slavernij en de hedendaagse impact ervan.

Motivatie: De dialooggroep heeft met een brede groep mensen gesproken over de kwestie van excuses en komt met constructieve, realiseerbare en omvangrijke adviezen om het slavernijverleden zichtbaar te maken en erkenning te krijgen voor nazaten van slaafgemaakten in Nederland. Maar de dialooggroep geeft ook duidelijk aan dat er ruimte moet blijven voor andere herdenkingen in het gehele Nederlandse Koninkrijk, om meerstemmigheid en diversiteit de ruimte te geven.

Titel: De status van staatsexcuses

Door: M. Gibney & E. Roxtrom

In: Human Rights Quarterly, 23, 911

Link:

<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/hurq23&div=43&id=&page=>

Aanbevolen door: Amadeo Reijnierse

Samenvatting: Het komt steeds vaker voor dat nationale overheden excuses aanbieden aan een bevolkingsgroep of aan een ander land. Met die achtergrond onderzoeken Gibney en Roxtrom door middel van case-studies waarom zulke excuses vaak gebrekkig zijn en wat er nodig is om ze betekenisvol te maken. Hiervoor kijken ze naar voorbeelden zoals de Amerikaanse excuses aan de bevolking van Guatemala voor het ondersteunen van autoritaire regimes in de 20e eeuw. Zodoende identificeren de auteurs sterke en zwakke punten van gemaakte excuses in het verleden. Om te bepalen waarom sommige staats-

excuses slordig en willekeurig zijn geweest, formuleren ze negen criteria die er samen voor kunnen zorgen dat excuses betekenisvol zijn voor de betrokken partijen. In een notendop zou een betekenisvolle staats-excuses publiekelijk en ceremonieel moeten zijn, gepaard met uitleg over de context, redelijke financiële compensatie en strafrechtelijke maatregelen, om zo vormen van wederzijds begrip en vergiffenis te bereiken. Daarnaast dienen overheden consistent te zijn in het wel of niet aanbieden van excuses over verschillende zaken. Ook in hun toekomstige daden mogen ze niet hypocriet zijn door dezelfde fouten te herhalen.

Op deze manier krijgt de lezer een idee van wat een staats-excuus nodig heeft om betekenisvol te zijn. Daardoor is dit een waardevol artikel, omdat het helpt een geïnformeerd debat te voeren, en wellicht zelfs een richtlijn aan te bieden. Zeker in deze tijd in Nederland, waarin het debat over de kwestie excuses aan de gang is en recentelijk een opleving heeft gekregen in de context van Amsterdam, is dat van belang.

Gibney en Roxtrom benadrukken daarnaast twee doeleinden die staats-excuses kunnen dienen. Ten eerste kunnen excuses binnen internationale relaties een breder debat bevorderen over de verantwoordelijkheden van staten binnen en buiten hun eigen grenzen. Ten tweede kunnen staats-excuses binnen het internationaal recht bijdragen aan de ontwikkeling van nieuwe normen en standaarden omtrent mensenrechten. Toekomstige rechtszaken over mensenrechtenschendingen kunnen namelijk terugvallen om de feiten die worden vastgelegd in voorafgaande zaken. De aanbevelingen uit dit artikel zijn dus belangrijk om aan te geven hoe excuses waardevol kunnen zijn door aan bepaalde criteria te voldoen, gebaseerd op de sterke en zwakke punten die we kunnen observeren in casussen uit het verleden.

Titel: De slavernij in Oost en West: het Amsterdam-onderzoek. Spectrum, 2020.

Door: Brandon, Pepijn, Guno Jones, Nancy Jouwe, and Matthias van Rossum (hierna Brandon et al).

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting:

Dit boek is vergelijkbaar met “het Rotterdam-onderzoek” naar het koloniale en slavernijverleden van de stad. Deel 7: De strijd om het verleden van het boek *De slavernij in Oost en West* brengt de geschiedenis en het hedendaagse politieke debat bij elkaar. Tot ongeveer 2000 was er geen breed debat over slavernij binnen de Nederlandse geschiedenis. Dit debat is daarom relatief nieuw en nog volop in ontwikkeling binnen verschillende onderdelen van de maatschappij. Binnen deze context vraagt de opgave: hoe excuses te maken voor het slavernijverleden, om een nieuwe geïnformeerde overweging.

Motivatie:

Omdat delen 1-6 van dit boek het slavernijverleden van Amsterdam schetsen en deel 7 juist een breder perspectief kiest, is juist dit deel daarom ook voor Rotterdam (en deze reader) relevant. Deel 7 gaat over verschillende thema's zoals cultureel erfgoed, burgerschap en de

rol van gemeenschappen. In deze reader worden diverse hoofdstukken uit deel 7 daarom afzonderlijk toegelicht als leestip.

Titel: Humanisme en paternalisme in de Amsterdamse slavernijdiscussie, in: Brandon *et al*, De slavernij in Oost en West, hoofdstuk 33.

Door: Markus Balkenhol

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: In dit hoofdstuk reflecteert Markus Balkenhol op het werk en de politieke meningen en argumenten van anti-racisme-activist Perez Jong Loy (1954-2019). Balkenhol zet deze ideeën in een breder perspectief binnen de discussies rondom het slavernijverleden en de excuses hiervoor. Hij schetst een beeld over de tegenreactie op initiatieven om de slavernij te herdenken aan de hand van een aantal uittreksels uit een boek van Pim Fortuyn, een speech van Rita Verdonk en een artikel van Syp Wynia. Dit beeld omschrijft hij als paternalistisch, oftewel sterk hiërarchisch, waarin de goedheid en moraliteit van de Nederlandse identiteit wordt benadrukt. Binnen deze context worden de argumenten van Jong Loy vaak verkeerd geïnterpreteerd. Zijn activisme was eerder kritiek op de geleidelijkheid van de afschaffing van de slavernij en de stilte hierover. Hiermee wordt de periode van tien jaar staatstoezicht na de afschaffing van de slavernij bedoeld. Hoe is het namelijk mogelijk dat slavernij wegens zijn immoreel en inhumaan karakter werd afgeschaft, maar dat vervolgens de uitstel van tien jaar van deze afschaffing wel werd goedgekeurd? Hoe kan humanisme hiermee zijn morele superioriteit en goedheid verklaren? Binnen deze context is de kritiek van Jong Loy tegen het “humanisme” van de afschaffing van de slavernij en daarmee ook het humanistische zelfbeeld van het Nederlands paternalisme. Dit argument geeft belangrijke implicaties voor de insteek van het maken van excuses.

Motivatie: Balkenhol probeert veel verschillende (eigen) theorieën te bewijzen aan de hand van anekdotische uittreksels van de levenswerken van verschillende figuren. Door de hoeveelheid en verschillende soorten stof – van abstracte theorieën over de samenleving tot concrete voorbeeld uit de praktijk - is het soms onduidelijk om te begrijpen welke wending de argument van Balkenhol zal nemen. Waar Balkenhol wel goed in slaagt is de notie van het aanbieden van excuses in een bredere context te plaatsen. Hij is kritisch over excuses aanbieden als een vorm van symbolisme en toont waar het volgens hem (en Jong Loy) echt om gaat, namelijk: ‘de erkenning van gelijkwaardigheid, met alle juridische, politieke, en maatschappelijke gevolgen van dien.’ Deze argumentatie zet de lezer aan het denken en geeft belangrijke implicaties van het maken van excuses weer – het is namelijk cruciaal voor de partij die zijn excuses aanbiedt te beseffen wat hetgeen is waarvoor diegene daadwerkelijk verantwoordelijkheid moet nemen.

1.2 Excuses van Nederlandse staat voor andere misdaden

Titel: Helden met bloed aan de handen

Door: Dirk Vlasblom

In: NRC - Geschiedenis sectie: 4 november 2016

Link: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/04/helden-met-bloed-aan-de-handen-51354-25-a1530262>

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: Dit artikel van NRC begint met een evaluatie van Nederlands onderzoek naar de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog tussen 1945 en 1950. Aan de hand van recente kritische onderzoeken van onder andere Gert Oostindie en Rémy Limpach stelt journalist en schrijver Dirk Vlasblom dat Nederlandse historici (eindelijk) dieper ingaan op het systematisch geweld van Nederlandse kant in de oorlog. Vervolgens bekritiseert Vlasblom hoe deze tendens niet te zien is in Indonesië. Ook de Indonesische soldaten waren volgens hem immers schuldig aan excessief geweld. Desondanks worden deze soldaten in Indonesië nog steeds neergezet als helden van de revolutie en wordt er over het geweld niet gesproken.

Het artikel gaat vervolgens dieper in op enkele van deze geweldsuitbarstingen ten tijde van de Bersiap (augustus 1945 - december 1946) in Atjeh. Tot slot gaat het artikel dieper in op de gebrekkige Indonesische geschiedschrijving over dit onderwerp en de sociaal-historische context die deze blinde vlek heeft gecreëerd. Hiermee biedt het artikel niet alleen een interessante inkijk in enkele veelal onbekende gebeurtenissen in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, maar ook een duidelijk overzicht van de moeilijkheden omtrent geschiedschrijving en herinnering hierover. Het laat zien hoe gekleurd geschiedschrijving is en zwarte bladzijdes overal in de wereld vaak 'wit' geverfd worden.

Motivatie: Er kan afgevraagd worden of het aan een Nederlandse journalist is om waardeoordelen te plaatsen bij de Indonesische geschiedschrijving. Ja, Nederlandse historici lijken na vele jaren toch bereid om kritisch te kijken naar de rol van Nederland in de oorlog en het systematische geweld wat hierbij kwam kijken. En ja, er zijn zelfs officiële excuses gemaakt en schadevergoedingen uitgedeeld. Ja, de media is hierin van essentieel belang geweest. Toch hebben deze Nederlandse excuses decennia op zich laten wachten en hebben ook Nederlandse historici de afgelopen eeuw de pijnlijke verhalen van de oorlog gelaten voor wat het was. Ook de Nederlandse media hebben er jarenlang een handje van gehad om slechts het verlies en de pijn van Nederlanders in Indië te benadrukken en niet dieper in te gaan op het leed wat Nederland Indonesië aan heeft gedaan. De vraag blijft dan ook of Nederlandse journalisten vingers mogen wijzen naar een Indonesische politiek van verzwijging. Maar juist voor wie hierover na wil denken is dit artikel een interessant

aanknopingspunt.

Reeks: BMGN - Low Countries Historical Review: forum Historische excuses

Link: <https://bmgn-lchr.nl/issue/view/27>

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

In 2014 wijdde een van Nederlands grootste wetenschappelijke historische tijdschriften: BMGN Low Countries Historical Review een editie aan historische excuses. In vier artikelen probeerden zij erachter te komen waar de hedendaagse neiging tot excuses voor historische zaken vandaan kwam en hoe deze beter geleid kon worden. Het tijdschrift bespreekt in de artikelen of historische excuses nodig zijn, hoe deze het beste gegeven kunnen worden en wat de economische en financiële gevolgen zijn voor de lage landen. In deze reader zijn alle vier artikelen opgenomen. Hieronder volgt een korte samenvatting en motivatie per artikel.

Titel: Juridisch afgedwongen excuses

Door: Bart Luttikhuis

In: BMGN - Low Countries Historical Review 129, no. 4 (2014): 93-105.

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: Op 12 september 2013 bood de Nederlandse regering officiële staats-excuses aan voor de excessen gepleegd in Zuid-Celebes en Rawahgedeh door het Nederlandse leger in de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Deze excuses waren voortgekomen uit enkele juridische zaken tegen de Nederlandse overheid. Om nog meer afzonderlijke zaken te voorkomen, bood de regering algemene excuses aan voor de excessen. Een algeheel excuus voor de oorlog was het niet. In dit artikel laat koloniaal historicus Bart Luttikhuis de moeizame geschiedenis van excuses aan Indonesië zien. Hij gaat dan ook uitgebreid in op de stappen die er zijn gezet voor excuses tot 2013 en zoomt bovenal in op wat er nooit gezegd werd en waarom niet.

Daarnaast zoomt hij in op de gevolgen van de juridische strijd die er werd gestreden om de excuses. Juist omdat excuses voor de oorlog nooit uit handen van de regering zelf kwam, maar werd afgedwongen door een rechtbank, bleven ze altijd vrij leeg en ongeloofwaardig. Het verdere verzet tegen algehele excuses droegen hieraan bij. Bovendien zorgde de focus op enkele excessen ervoor dat alle andere, minder heftige, doch ingrijpende oorlogstactieken in vergetelheid belanden. Waarom verdienen de mensen die hun huizen zagen afbranden of eten zagen verdwijnen geen excuses voor de daden van de Nederlanders?

Motivatie: Dit is slechts één van de dilemma's die Luttikhuis bespreekt in zijn artikel. Door in te gaan op de hedendaagse herinneringscultuur en debat rondom excuses weet hij op mooie wijze de complexiteit van het juridisch eisen van excuus aan te duiden. Enerzijds kan het bevolkingsgroepen erkenning geven, anderzijds kan het te veel nadruk leggen op slechts enkele aspecten van een oorlog of strijd. Het artikel is vlot geschreven en zeer leesbaar. Het

is interessant om te zien hoe Nederland is omgegaan met haar geschiedenis en waarom dit zo is gelopen. Daarnaast laat het artikel enkele politici en politieke partijen aan het woord en creëert hiermee ook een inkijk in de politieke standpunten rondom excuses. Het artikel is in 2013 geschreven. Inmiddels heeft koning Willem-Alexander officiële excuses aangeboden voor het Nederlandse geweld in Indonesië tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949). Desondanks biedt dit artikel een kijk op waarom dit zo lang heeft moeten duren.

Titel: Postkoloniale beeldenstorm

Door: Gert Oostindie

In: Postkoloniale beeldenstorm -Daendels Lezing 2018 (uitgeverij van Tilt)

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

&

Titel: Postkoloniale beeldenstormen? Een repliek op de Daendelslezing 2018 van Gert Oostindie

Door: Martijn Eickhoff en Barbara Henk

In: Historici.nl, 2018, Historici.nl, 2018-08-20.

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: In deze lezing ging bekende historicus Gert Oostindie in op het koloniaal verleden van Nederland en hoe historici, politici en gewone Nederlandse burgers daar mee om zouden moeten gaan. Het boekje, gepubliceerd na de lezing, is een essay gebaseerd op zijn lezing. In ongeveer 40 pagina's raakt Oostindie bijna iedere huidige maatschappelijke discussie omtrent het koloniaal verleden aan. Enkele onderwerpen zijn: Herman Willem Daendels; de vernietiging van de koloniaal Nederlandse beelden in Indonesië, de opkomende Nederlandse "beeldenstorm", de vraag om politieke excuses en nog veel meer. Een leidend thema hierin is: hoe moet Nederland omgaan met het koloniaal verleden? En hoe kan de herinnering eraan meer inclusief worden? Ieder onderwerp wordt kort, duidelijk en bovenal genuanceerd behandeld.

Oostindie legt uit waar volgens hem de huidige dialoog over het koloniaal verleden vaak misgaat namelijk: in de communicatie. Omdat verschillende kampen niet naar elkaar luisteren, worden discussies verhit en argumenten niet begrepen. Hij pleit dan ook voor meer wederzijds begrip. Het koloniaal verleden is ingewikkeld en de meningen uiteenlopend. Dit zou echter niet moeten betekenen dat de groepen steeds verder van elkaar af komen te staan en er toenemende agressie ontstaat. Het betekent wel dat de herinnering omtrent de koloniale geschiedenis steeds ingewikkelder wordt. Juist hierom moet de maatschappelijke discussie over dit verleden niet uit de weg worden gegaan, maar goed begeleid worden door historici, musea en de politiek. Deze lezing was een eerste poging hiertoe.

Motivatie: In dit prachtige boek is de genuanceerde blik van Oostindie zeer overtuigend. Hij blijft weg bij radicale meningen en probeert ten alle tijden vooral verschillende visies bij elkaar te brengen. Hierdoor kan het boek inzichten geven voor beide kanten van de

maatschappelijke discussies: voor of tegen de afbreking van koloniale beelden, voor of tegen Zwarte Piet en voor of tegen excuses voor het koloniaal en slavernijverleden. Daarnaast zijn er allerlei mooie foto's opgenomen van enkele Nederlandse beelden. Zowel de beelden van de Nederlandse kolonisten als modernere beelden die herinneren aan de verschrikkingen die in de koloniën hebben plaatsgevonden. Een echte aanrader dus voor iedereen die beide kanten van maatschappelijke discussies omtrent het koloniaal verleden wil begrijpen.

&

Samenvatting: De lezing wordt overigens nog een stuk interessanter als hij in combinatie wordt gelezen met de 2^e leestip: een replek van historici Martijn Eickhoff en Barbara Henkes. Zij publiceerden een essay waarin zij dieper ingingen op de lezing van Oostindie en zijn nuances in twijfel trokken. Met hun essay proberen zij te laten zien dat de genuanceerde mening van Oostindie juist ook aanstootgevend kan werken. Desalniettemin blijven ook zij redelijk en bereid te luisteren naar de andere kant van het verhaal, zoals Oostindie in zijn lezing al opriep.

Motivatie: Het essay geeft hierdoor een interessante inkijk in een academische discussie omtrent het publiekelijk herdenken van het koloniaal verleden. Daarnaast geeft het ook de argumenten voor een nieuw straatbeeld, waar Oostindie zich tegen afzet, duidelijk weer. Hierdoor wordt niet alleen de lezing van Oostindie verder verdiept, maar kan de lezer ook inzicht krijgen in verschillende kanten van het publieke debat.

1.3 Excuses voor slavernij international

Titel: 'The case for reparations'. *The Atlantic*, available at <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2014/06/the-case-for-reparations/361631/>

Door: Coates, Ta-Nehisi.

Jaartal: 2014

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: Coates vertelt het verhaal van Clyde Ross, een zwarte man, geboren in Mississippi in 1923. Coates beschrijft de verschillende manieren waarop Ross, keer op keer, door het racistische systeem wordt benadeeld in Amerika. Zijn voorouders in de tijd van de slavernij, zijn ouders in het zuiden van Amerika in de tijden van Jim Crow-wetten (1880-1965) en hijzelf in Chicago binnen het racistische huisvestingssysteem. Binnen dit systeem werd het bijna onmogelijk gemaakt voor Afro-Amerikanen om een huis te kopen en te bezitten – zij werden niet beschermd door de wet. Vooral in North Lawndale in Chicago ontstond er een systeem: “op contract” kopen, oftewel een overeenkomst met alle verantwoordelijkheden van een woning kopen inclusief alle nadelen van een woning huren, omdat zwarte mensen geen toegang hadden tot hypotheeken. Nu is North Lawndale een van de armste wijken in Chicago. De racistische systemen, die voortkomen uit het

slavernijverleden hebben ervoor gezorgd dat tot de dag van vandaag Afro-Amerikanen (institutioneel) worden gediscrimineerd. Om deze discriminatie die buitengewone economische gevolgen heeft gehad, pleit Coates voor herstelbetalingen voor het slavernijverleden van Amerika en alle institutionele, systematische, racistische gevolgen daarvan. Hij noemt West Duitsland als een voorbeeld voor herstelbetalingen waar Amerika van zou kunnen leren.

Motivatie: Aan de hand van het persoonlijke verhaal van Clyde Ross wordt de Amerikaanse geschiedenis en de effecten hiervan op zwarte gemeenschappen beschreven. Het institutioneel racistische systeem wordt tegen het licht gehouden en kritisch bestudeerd. Journalist en schrijver Coates beargumenteert overtuigend dat herstelbetalingen en excuses voor het slavernijverleden nodig zijn. Hoewel hij van mening is dat het kwaad al geschied is ziet Coates herstelbetalingen als een noodzakelijke stap in de goede richting.

Titel: Herstelbetalingen

Door: Armand Zunder

Jaar: 2010

Aanbevolen door: Jennifer Speelman

Samenvatting: De schrijver en econoom Armand Zunder heeft dit onderzoek in zijn boek *Herstelbetalingen* uitgebracht in 2010. De schrijver laat gedocumenteerd zien dat een herstelbetaling voor de schade die de Surinaamse bevolking heeft geleden onder het Nederlands kolonialisme meer dan gerechtvaardigd is. Een eventuele herstelbetaling (in welke vorm dan ook) uitgekeerd aan de nazaten van de tot slaafgemaakte Afrikanen maar ook aan de nazaten van alle contractarbeiders: Chinezen, Hindoestanen, Javanen en niet te vergeten de Inheemsen, zal nooit de wreedheden die deze mensen hebben moeten doorstaan kunnen compenseren. Maar het zou volgens Zunder wel een genoegdoening zijn voor het leed dat onze voorouders is aangedaan dan wel het leed enigszins verzachten.

Dit boek geeft een goed beeld van de opkomst en het doel van de slavenhandel (17^e eeuw) en de slavernij van de tot slaafgemaakten, de slavernij van de Inheemse bevolking en de komst van de contractarbeiders uit het oosten (eind 19^e eeuw). Voor iedereen die hier meer over wil weten en zich wil verdiepen in hoe het systeem van de slavenhandel en de slavernij tot stand kwam en in stand werd gehouden, maar vooral ook wie hiervan profiteerden, is dit boek zeer leeswaardig.

In het boek geeft Zunder een onderbouwing hoe de herstelbetalingen berekend zijn alsook de achterliggende gedachten van de herstelbetalingen zoals voorgesteld. Het initiatief ligt nu bij de huidige Nederlandse regering om aan te geven hoe wij met zijn allen het gedeelde verleden kunnen verwerken zodat we gezamenlijk in harmonie verder kunnen, waarbij niet alleen alle zogenaamde zwarte bladzijden van de Nederlandse geschiedenis beschreven

worden en vanaf het basisonderwijs vrij toegankelijk wordt, maar ook het herstel van de eigenwaarde van grote groepen nazaten kan gaan helen.

Ook laat dit onderzoek zien hoe de Nederlandse regering destijds heeft toegestaan dat dit systeem met de bijbel in de hand vele eeuwen gehandhaafd is gebleven. Tijdens een wereldconferentie (2001) van de VN tegen racisme, rassendiscriminatie, vreemdelingenhaat en aanverwante onverdraagzaamheid hebben vertegenwoordigers van enkele Europese landen - waaronder Nederland - erkend dat er grove onrechtvaardigheden in hun koloniale verleden hebben plaatsgevonden. Ook hebben deze landen – inclusief Nederland - spijt betuigt voor de gepleegde slavenhandel en slavernij. Tijdens deze conferentie zijn deze praktijken sterk veroordeeld en gekwalificeerd als misdaad tegen de menselijkheid.

Zunder, voorzitter van de Nationale Reparations Commissie Suriname en in die rol de Surinaamse vertegenwoordiger bij het CARICOM Tienpuntenplan, geeft ook aan hoe het kon dat het 351 jaar heeft geduurd voor het uiten van spijtbetuiging door een vertegenwoordiger van de Nederlandse regering. Dit is een eerste stap naar rechtsherstel of misschien wel rehabilitatie.

Na de VN Top in 2001, wat een eerste stap naar rechtsherstel was, moet de dialoog op meerdere fronten en op verschillende niveaus, van jong tot oud gevoerd worden, want dit gaat ons allen aan. Zonder deze dialogen in alle openheid te voeren kan er geen sprake zijn van verwerking van het gedeelde verleden, want schuldbekentenissen en spijtbetuigingen zijn maar onderdelen van herstelbetalingen. Zunder kijkt naar vergelijkbare gevallen in de wereld van de herstelbetalingen en poogt hiermee op concrete en op maat gemaakte wijze de herstelbetalingen in geld uit te drukken. Kortom: zonder openheid alleen onwetendheid over het gedeelde verleden en dus een moeizame gezamenlijke toekomst.

Titel: Rituals of apology in the global arena. *Security Dialogue*, 43(1): 43-60,
https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0967010611431095?casa_token=Nu4IEO7Gsk4AAAA:WOQP3uMuVCGKYcq22tuw1j_b8w7_b86Oyi-X1DWOfgLcQsCJI6TW5i5ILEQn9Bu0POU6bOVVcjT7.

Door: Kampf. Z. & Löwenheim N.

Jaartal: 2012

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: Sinds het begin van de jaren negentig is er een groeiende academische belangstelling voor taalhandelingen rondom verontschuldiging. De aard van verontschuldigende communicatieve processen en het potentieel van verontschuldigen om verzoening te bevorderen, blijven echter ter discussie staan. Het doel van dit artikel is om veelvoorkomende soorten rituelen in kaart te brengen die worden gevonden in wat wordt genoemd "het tijdperk van verontschuldiging"; de procesmatige en structurele kenmerken van deze rituelen identificeren; en hun bijdrage aan het herstellen van de betrekkingen in wereldwijd te begrijpen.

Motivatie: Kampf en Löwenheim categoriseren meerdere manieren van excuses aanbieden aan de hand van verschillende internationale voorbeelden. Dit artikel is belangrijk om te lezen omdat het meer inzicht biedt in de theorie achter de effecten en uitkomsten van excuses aanbieden.

Titel: Over historische excuses, morele genoegdoening en verzoening.

Door: Ed Jonker

In: BMGN - Low Countries Historical Review 129, no. 4 (2014): 65-79.

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: In dit artikel kijkt historicus Ed Jonker naar de theorie en praktijk achter historische excuses, morele genoegdoening en verzoening. Hij benadert het onderwerp vanuit een politieke, sociale, filosofische en historische hoek en komt tot de conclusie dat al deze velden op een andere manier kijken naar de politiek van verzoening. In zijn analyses spreekt hij over de verschillende benaderingen van verzoening, de stappen naar berouw en verzoening en de obstakels die hierbij komen kijken. Daarnaast haalt hij enkele mislukte voorbeelden van verzoeningspolitiek aan in Japan, Australië en Brazilië. Door het artikel heen wordt duidelijk hoe moeilijk de realiteit van historische excuses zijn. Het grootste probleem lijkt de verschillende doelen en wensen van de mensen die excuses maken en moeten aanvaarden. Waar dergelijke excuses voor de mensen die verantwoording nemen voor hun daden vaak het eind van een proces van boetedoening betekent, vinden de mensen die de excuses in ontvangst nemen het slechts een begin. Voor de laatste groep blijven vragen over reparatie en een proces van verzoening duidelijk aanwezig. Deze tegenstelling vormt de leidraad van het verhaal en legt de juridische, politieke en economische problemen omtrent excuses goed bloot.

Motivatie: Daarmee vormt dit artikel een interessante theoretische basis voor iedereen die geïnteresseerd is in de realiteit van historische excuses. Desondanks is het artikel niet altijd makkelijk te lezen door de vaktermen die Jonker gebruikt en een niet altijd even toegankelijke manier van schrijven. Het is zeer academisch van aard. Het gaat daarnaast ook niet heel diep in op de voorbeelden die er worden gegeven en hecht geen waarde aan het al dan niet erkennen van excuses voor Nederland. Wel geeft het een duidelijk overzicht van de rol van historici in het maatschappelijk debat van excuses en hoe deze beter kan. Hierdoor blijft dit artikel een aanrader voor deze reader.

Titel: Politieke verontschuldigungen in België

Door: Berber Bevernage

In: BMGN - Low Countries Historical Review 129, no. 4 (2014): 77-81.

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: De Gentse publiekshistoricus Berber Bevernage onderzoekt in dit artikel alle excuses die er tussen 1990 en 2013 zijn gemaakt door het Belgisch parlement. Hij kijkt hierbij niet alleen maar naar zwaarbeladen excuses voor historisch onrecht, maar ook excuses voor belediging van internationale of nationale politici, bevolkingsgroepen of burgers. Juist door zo breed te kijken naar de politiek omtrent excuses kan Bevernage enkele interessante conclusies trekken. Zo laat hij zien dat excuses, zowel persoonlijk als historisch, vaak onderdeel zijn van een politiek spel. Doordat excuses tegenwoordig worden gezien als een vorm van grootmoedigheid en beschaafdheid kan het al dan niet verlenen van excuses, politici in een goed of slecht daglicht zetten. Deze politieke laag aan historische excuses laat dan ook duidelijk zien hoe excuses lang niet altijd oprecht of puur zijn. Hiermee laat het artikel van Bevernage de duistere en problematische kant zien van politieke excuses. Daarnaast kaart hij de rol van nationaliteit en nationalisme op een boeiende en vernieuwende manier aan.

Motivatie: Niet alleen biedt dit artikel een inblik in de Belgische 'excuspolitiek', die een goede vergelijking kan vormen voor iedere Nederlander geïnteresseerd in excuses, maar het kan ook allerlei inzichten bieden in het proces en de rol van excuses. Zijn politieke excuses daadwerkelijk nodig? Zouden excuses moeten leiden tot reparatie? Zijn politici de beste mensen om excuses aan te voeren? Wat is de rol van nationaliteit bij internationale verontschuldigungen? Het artikel van Bevernage is zeer toegankelijk en makkelijk te lezen en is daarom een aanrader voor iedereen die geïnteresseerd is in de politiek achter historische excuses.

Titel: Reparaties als een hedendaagse uiting van de permanente revolutie

Door: Francio Guadeloupe

In: BMGN - Low Countries Historical Review 129, no. 4 (2014): 106-117.

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: In dit interessante artikel geeft sociaal en cultureel antropoloog Francio Guadeloupe zijn ideeën over reparaties voor het slavernijverleden. Hij schrijft het artikel vanuit persoonlijke ervaring: hij ziet om zich heen allerlei activisten met een Caribische achtergrond die strijden voor erkenning, excuses en reparaties voor het leed aangedaan aan hun voorouders. Zij lijken allemaal een cultureel trauma over te hebben gehouden aan de trans-Atlantische slavernij, die Guadeloupe zelf niet voelt. Om deze tegenstelling op te lossen gaat Guadeloupe dieper in op wat een cultureel trauma inhoudt en waarom sommigen nazaten van tot slaaf gemaakten dit wel hebben en anderen niet. Op een zeer respectvolle en begripvolle manier gaat hij na hoe deze verschillen kunnen ontstaan. Daarnaast zet hij ook uit hoe en waarom hij als (niet getraumatiseerde) zwarte man met een

Caribische achtergrond alsnog reparaties verwacht en hoe deze reparaties er dan uit zouden moeten zien.

Motivatie: Het artikel is zeer toegankelijk en makkelijk te begrijpen. De combinatie van wetenschappelijke theorie, persoonlijke ervaring en maatschappelijke ideologieën geeft een zeer gebalanceerde mening over het vraagstuk van excuses en reparaties voor slavernij. Doordat Guadeloupe zich lijkt te bevinden in een positie van het midden, is dit artikel hopelijk in staat begrip op te brengen bij zowel voor- als tegenstanders van excuses voor de slavernij.

Titel: Excuses, herstelregelingen, en de doorgaande erfenis van de Europese slavenhandel in de Verenigde Staten

Door: A. M. Davis

In: Journal of Black Studies 45, no. 4, 271-286

Link: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0021934714529794>

Aanbevolen door: Amadeo Reijnierse

Samenvatting: Davis neemt in dit onderzoek de excuses kwestie in de Verenigde Staten onder de loep. Sinds de staat van Virginia in 2007 de resolutie aannam die excuses aanbood voor slavernij, volgden Alabama, Arkansas, Connecticut, Florida, Maryland, New Jersey, North Carolina en zowel het federale Huis van Afgevaardigden en de Senaat met het aannemen van besluiten met excuses voor hun rol in het voortduren van slavernij. Dit artikel analyseert resoluties, oftewel besluitvorming, omtrent excuses van acht Amerikaanse staten, zowel als die van het Huis van Afgevaardigden en de Senaat. Van daaruit beweert Davis dat het deze resoluties niet is gelukt om de historische en aanhoudende effecten van de Europese slavenhandel en slavernij op de Verenigde Staten te herkennen. Noch wordt de status en het welzijn van Afro-Amerikanen geïnformeerd en realistisch aan de kaak gesteld. Ook worden er geen concrete herstelregelingen aangeboden om de gruwelijkheden van het slavernijverleden tegemoet te komen. Door al deze tekortkomingen, vraagt de auteur zich af of de excuses eigenlijk wel waren opgesteld om überhaupt op een realistische manier voor deze misdaden te boeten.

Motivatie: Als we een geïnformeerd debat willen voeren over de betekenis en waarde van excuses, biedt dit artikel van Davis een waardevolle bron van voorbeelden van mislukte, of ten minste onbevredigende, excuses uit het verleden. Ook legt het uit wat er fout ging. Daargelaten, het koloniale en slavernijverleden van Nederland en Rotterdam zijn anders dan in de VS. Echter kunnen beleidsbepalers in een stad als Rotterdam die worstelen met deze kwestie zouden toch inspiratie halen —"do's and don'ts" als het ware— uit de politiek van excuses in de Amerikaanse context.

Titel: De Caraïbische reparatie beweging en Britse slavernij-excuses: Een beoordeling

Door: G. Matthews

In: Journal of Caribbean History, 51(1), 80-104

Link: <https://muse.jhu.edu/article/720260/pdf>

Aanbevolen door: Amadeo Reijnierse

Samenvatting: Op naar Engeland, een andere voormalig koloniale grootmacht. Matthews focust in dit onderzoek op hoe de kwestie excuses tot dusver is behandeld in het Verenigd Koninkrijk. Hij analyseert vier excuses en één spijtbetuiging die zijn gemaakt voor bewindslieden in aanloop naar het 200-jarig jubileum van de afschaffing van de slavernij van 2007. Dit gebeurde in de context van het Ten Point Plan van de Caribbean Community (CARICOM), dat hun eisen voor berechting voor het slavernijverleden in kaart brengt. Matthews concludeert dat de vier excuses en één spijtbetuiging sterk tekortkomen ten opzichte van de maatstaf van de CARICOM. Enerzijds geven ze aan dat Britse publieke organen zich er van bewust zijn dat ze de afschaffing van de slavernij eigenlijk niet kunnen vieren zonder daar spijtbetuiging van en restitutie voor hun schuld in de wandaden tegenover te stellen. Anderzijds is er nooit iets gezegd over genocide van bevolkingsgroepen, en zijn de excuses niet expliciet genoeg gearticuleerd. Er is ook geen sponsoring gekomen om onderzoek en andere instituties in de Caraïben te organiseren. Wales en Ierland hebben zich zelfs gedistantieerd van excuses. Dit onderstreept allemaal toch de oppervlakkigheid van Britse excuses.

Motivatie: Hiermee biedt dit artikel dus een derde kijk in deze reader op de staat van excuses internationaal. Naast voorbeelden te geven van de vier episodes van de politiek van excuses, bespreekt Matthews ook steeds uitgebreid de publieke reactie op de excuses, wat nuttig is. Deze blik op de vraag waarom ze slecht zijn ontvangen kan ook richtlijnen schetsen voor excuses in Nederland.

Titel: "Britain's slave legacy and the case for reparations"

Uitgever/ organisator: advocatenkantoor Leigh Day

Jaartal: 2020

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=iOkjZ3ZjdiY&t=120s> (laatst bekeken 6-8-2021)

Aanbevolen door: Wim Reijnierse

Samenvatting: Deze webinar maakt (anno 2020) de balans op van het CARICOM Tienpuntenplan voor Rechtsherstel door de Europese landen met een slavernijverleden waaronder Nederland. Webinar-Voorzitter is advocaat Martyn Day (van Leigh Day). Professor Verene Shepherd (West-Indies) memoreert dat het Tienpuntenplan van de CARICOM uit 2013 voortbouwt op een lange traditie van verzet tegen slavenhandel en slavernij door mensen van Afrikaanse afkomst. De Europese landen worden aangeklaagd voor hun actieve rol bij de Afrikaanse holocaust en genocide van inheemse volken. Zij haalt Frantz Fanon aan bij het beschrijven van het Post Traumatisch Slavernij Syndroom en de

voortdurende, diepe psycho-sociale impact van racisme. Volgens Professor Kris Manjapra (Tufts, USA) is er ook sprake een wit trauma: het moeten leven met de last van een open geheim, zolang de weg naar rechtsherstel niet wordt gekozen. Manjapra memoreert dat bij de afschaffingen van slavernij de eigenaren zijn gecompenseerd en niet de slachtoffers. Hierdoor is slavernij niet echt afgeschaft maar geëvolueerd in andere vormen van sociale ongelijkheid en uitsluiting. Manjapra bepleit dat nazaten van slaafgemaakte gemeenschappen - niet de Europese overheden - moeten bepalen wanneer het proces van rechtsherstel en verzoening is afgerond. Professor Sir Geoff Palmer (Edinburgh, Scotland) wijst erop dat we geschiedenis niet ongedaan kunnen maken, maar wel de gevolgen van die geschiedenis, vooral het voortbestaan van racisme, kunnen veranderen. Historisch onderzoek is noodzakelijk om feitenkennis over het slavernijverleden te ontrafelen en is behulpzaam bij het ontmaskeren van de (lokale/ nationale) helden op de standbeelden (dus: laten staan!). Aan het slot van het webinar worden enkele publieksvragen behandeld, onder andere over het proces van de reparations-beweging.

Motivatie: Het webinar is niet alleen interessant vanwege de actualiteit, maar ook omdat het ons helpt om de internationale dimensie niet te vergeten. De internationale dimensie, niet alleen van de slavenhandel “toen” maar ook van de reparations-beweging nu.

Titel: Compenseren voor het verleden: Debatten over herstelregelingen voor slavernij in hedendaags Frankrijk

Door: C. Forsdick

In: Contemporary French and Francophone Studies, 19 (4), 420-429

Link: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17409292.2015.1066188>

Aanbevolen door: Amadeo Reijnierse

Samenvatting: Dit artikel omschrijft de behandeling van de kwestie excuses in Frankrijk tegen de achtergrond van de eisen rondom herstel van de CARICOM-leiders. Forsdick constateert een omkeer in de Franse aanpak met een actieve uitbreiding van herdenkingsinitiatieven naar de Caraïben. Dit zou de groepen die voorheen zijn benadeeld door slavernij en haar nasleep bij het gesprek over herdenking en excuses moeten betrekken. Dit volgde na kritiek tegen Franse bewindspersonen dat hun uitspraken de slavernij verdoezelden. Ook werden ze ervan beschuldigd de worstelingen naar vrijheid van de tot slaaf gemaakten toe te kennen aan hoe Frankrijk mensenrechten bevorderde i.p.v. hun eigen verzet.

Daarnaast legt Forsdick de logica bloot waarmee de verantwoordelijkheid voor de misdaden van de slavernij op zijn kop is gedraaid. Na de afschaffing in 1848, begon de Franse staat compensaties te betalen aan voormalig slavendrijvers en hun ook (geforceerde) arbeid te verlenen. Op deze manier werd de morele wandaad van de Franse staat genegeerd. In plaats daarvan, werd er verkondigd dat de Fransen een ‘missie’ hadden om beschaving te creëren in de koloniën door vrijheid en arbeid te ‘schenken’. Volgens deze

logica is Frankrijk de Caraïben dus niets verschuldigd. Frankrijk 'gaf' Haïti zijn onafhankelijkheid, dus is Frankrijk Haïti de 150 miljoen franken die daarmee gemoeid gingen dus niet verschuldigd. Forsdick beschrijft ook de afhoudende reactie van President Hollande over het terugbetalen van de miljarden schuld die Frankrijk in 1825 ontving van Haïti. Hollande stelde dat de geschiedenis niet mag worden afgedaan met een retrospectieve transactie wat volgens hem geen verzoening bereikt.

Motivatie: Door dit artikel te lezen krijg je een idee van het Franse staatsbeleid t.o.v. excuses voor het slavernijverleden. En waarom dat wreef met veel publieke reacties. Maar sterker nog, verklaart dit artikel waardoor de reparatie-kwestie op een knelpunt is beland. Enerzijds zien voorstanders het realiseren van de sociale schuld voor slavernij als een bemiddeling voor de achtergelaten schade. Anderzijds stellen tegenstanders dat dit diepe koloniale verhoudingen juist in stand houdt, door menselijke waarde opnieuw in geld uit te drukken. De lezer wordt ook aangeraden wat we op dit knelpunt zouden moeten doen, namelijk: ongelijke machtsverhoudingen in de Atlantische wereld als een nieuw vertrekpunt behandelen en in het debat over excuses te heroverwegen.

Titel: Het internationale debat over genoegdoening, in: Brandon *et al*, De slavernij in Oost en West, hoofdstuk 37.

Door: Araujo, Ana Lucia

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: Ana Lucia Araujo, hoogleraar aan de Howard University in Amerika, bespreekt de ontwikkeling van het internationale debat over genoegdoening en herstelbetalingen. Door het aanhalen van verschillende aspecten van genoegdoening op symbolisch, materieel en financieel gebied toont ze dat discussie over dit onderwerp blijvend is. De historische achtergrond van de vraag om reparaties vormt een groot gedeelte van haar argument. Ze neemt ons mee op een reis door de geschiedenis en toont dat de vraag naar genoegdoeningen in de afgelopen twintig jaar is toegenomen in verschillende delen van de wereld en op verschillende niveaus: landelijk, institutioneel via instanties of organisaties en individueel via nazaten van tot slaaf gemaakten. Het debat speelt zich voornamelijk af in de VS, waar CARICOM (de Caribische gemeenschap) een grote rol heeft gespeeld.

Motivatie: Dit hoofdstuk geeft een goede afspiegeling van het debat over herstelbetalingen in de internationale context. Het is belangrijk om deze context mee te nemen omdat slavenhandel niet alleen een Nederlands fenomeen was. Wij kunnen daarom juist lessen halen uit andere delen van de wereld. Araujo beargumenteert dat het debat over genoegdoening een blijvend onderwerp zal zijn. Het is daarom goed om de historische context hiervan te begrijpen en een beter, genuanceerde beeld hierover te vormen. Dit hoofdstuk is belangrijk om mee te nemen in de reader omdat het een goede introductie biedt in de achtergrond van de discussie rondom genoegdoeningen en excuses.

1.4 Excuses door bedrijven

Titel: “Lloyds of London and Greene King to make slave trade reparations” & “Bank of England apologises for role of former directors in slave trade”

Door: *The Guardian*

Jaar: 2020

Soort: artikel

Aanbevolen door: Gijs Dreijer

Link: <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/18/lloyds-of-london-and-greene-king-to-make-slave-trade-reparations> & <https://www.theguardian.com/business/2020/jun/18/bank-of-england-apologises-for-role-of-former-directors-in-slave-trade>

Samenvatting: Zowel de verzekeraar Lloyds als de horecaketten Greene King maakten in juni 2020 excuses voor hun rol in de Engelse slavernij. In beide bedrijven was de (mede-)oprichter slavenhouder, en profiteerden zij daarom van het systeem. Ter compensatie stellen beide bedrijven geld ter beschikking van organisaties die zich inzetten voor BAME-gemeenschappen (Black, Asian and Minority Ethnic) en passen hun diversiteitsbeleid aan om een inclusiever bedrijf te worden. Ook de Bank of England, ten tijde van oprichting een private bank, heeft excuses aangeboden voor de rol die haar directeuren in de slavenhandel hebben gespeeld. Hoewel de Bank of England niet direct betrokken was bij de slavenhandel, gaat het maatregelen nemen om een inclusieve werkomgeving te creëren en haalt de bank de standbeelden van directeuren die betrokken waren bij de slavenhandel weg.

Motivatie: Deze artikelen geven een duidelijk inzicht in de beweegredenen voor bedrijven en (semi-)publieke instellingen om excuses aan te bieden voor slavernij-gerelateerde activiteiten in het verleden. Maar naast rekenschap voor het verleden geven beide bedrijven en de Bank of England ook duidelijk aan hoe zij de lessen uit het verleden doortrekken naar het heden, en welke maatregelen zij nemen. Zeker aangezien ook De Nederlandse Bank en verschillende andere banken, zoals bijvoorbeeld ABN AMRO (zie bv. hier: <https://erfgoedstem.nl/abn-amro-gaat-slavernijverleden-opnieuw-onderzoeken/>) onderzoek (gaan) doen naar hun rol in het slavernijverleden, geeft het Engelse voorbeeld goed aan hoe dit proces kan worden aangepakt.

1.5 Excuses door religieuze instellingen

Titel: God is niet wit, ons slavernijverleden wat doen we ermee?, Amsterdam, 2013

Door: G. Gort en E. Mabayoje

Aanbevolen door: Wim Reijnierse

Samenvatting: Dit boek is een bundel met 22 gesprekken over het slavernijverleden, een verleden van zwarte én witte Nederlanders. Met onder andere Kathleen Ferrier, Glenn Helberg, Kars Veling, Klaas van der Kamp, Kno'ledge Cesare, Jorgen Raymann en Antonie Fountain. De gesprekken gaan expliciet over de rol van het geloof en de kerk bij het ontstaan en instandhouding van slavernij. Openhartige gesprekken over de impact van de slavernij in het heden. Over de impact van het verzwijgen en niet erkennen van het slavernijverleden in alledaagse relaties tussen witte en zwarte mensen. Over omgaan met gevoelens van schuld en schaamte. Ook de erkenning van schuld door de Raad van Kerken komt aan bod. De bundel sluit af met diverse bijdragen over het samenleven in het hier en nu.

Motivatie: Ook voor niet-gelovigen is deze bundel, met bijdragen van diverse Rotterdammers, een goede gids bij het verkennen van complexe emotionele en ethische vragen over omgaan met het slavernijverleden en het helpen vormen van je eigen mening hierover.

Titel: Raad van Kerken in Nederland, Verantwoording slavernij, 14-6-2013

Link: <https://www.raadvankerken.nl/nieuws/2013/06/verantwoording-slavernij/>

(geraadpleegd op 25-7-2021)

Aanbevolen door: Wim Reijnierse

Samenvatting: Dit is de officiële tekst van de verklaring van de Raad van Kerken in Nederland waarmee schuld werd erkend voor de rol van kerken bij het ontstaan en instandhouden van slavernij. Naast de verklaring zelf, is er een uitgebreide toelichting door Klaas van der Kamp, secretaris van de RvK en enkele andere betrokkenen.

Motivatie: Deze tekst is belangrijk om te lezen, want alleen door het te lezen begrijp je dat de Raad van Kerken heel veel moeite heeft gedaan om een verantwoording af te leggen die gemeend is, en diep, en die een poging doet om de gepleegde misdaden tegen de menselijkheid te beschrijven. Deze tekst is uitdrukkelijk bedoeld om te bespreken in lokale kerkgemeenschappen.

2. Psychosociale impact

Wat is het effect op een gemeenschap wiens voorouders decennia of soms eeuwenlang in slavernij of andere vormen van gedwongen arbeid leefden? Hoe gaan deze diasporas, zowel in Nederland als daarbuiten, als gemeenschap om met deze erfenis? Dit hoofdstuk behandelt de psychosociale kant van het vraagstuk over excuses en het koloniale en slavernijverleden. Deze impact legt de complexiteit van de geschiedenis bloot: veel nazaten komen bijvoorbeeld uit families waarin zowel slaveneigenaren als slaafgemaakten te vinden zijn. De focus ligt voornamelijk op de doorwerking van het verleden in hedendaagse diaspora-gemeenschappen, maar er wordt ook aandacht besteed aan het effect op de samenleving als geheel.

Titel: Symposiumverslag *Cultural Trauma? Transatlantic slavery in perspective*, 2013, Nationaal Instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis (NiNsee) in samenwerking met de Vrije Universiteit, de Universiteit van Amsterdam, Forum (instituut voor multiculturele vraagstukken), het Institute of Cultural Heritage & Knowledge en het Menasseh ben Israel Instituut. Met dank aan het Stadsarchief Amsterdam en het John Adams Instituut.

Link: <https://www.scribd.com/document/155466388/Cultural-Trauma-Trans-Atlantic-Slavery-in-Perspective-Samenvatting>

Aanbevolen door: Girolanda Costa Ramos

Samenvatting:

In dit verslag wordt ingegaan op de vraag of het slavernijverleden nog steeds een rol speelt in de Nederlandse samenleving en zo ja hoe dan? Hoe kan een samenleving handelen om te herstellen van de intergenerationele erfenis voor zowel de zwarte gemeenschap als de rest van de maatschappij? In het symposium spraken internationaal bekende experts: Ron Eyerman, Anne Phoenix, Emily Raboteau, Glenn Helberg, Tom Segev, Mark Ponte en Abram de Swaan. Deze experts onderzochten verschillende vormen van trauma die voortgekomen zijn uit het slavernijverleden; cultureel trauma, individueel trauma en collectief trauma.

Cultureel trauma: De cultuur wordt gezien als de bewaarplaats en de schatkamer van onze tradities en als erfenis van de collectieve identiteit. De nationale cultuur is hierdoor ook een instrument voor in- en uitsluiting. Uitsluiting gebeurt door delen van de eigen geschiedenis (denk aan de slavernijgeschiedenis, de tweede wereldoorlog, de Jodenvervolging en de politionele acties) geheim te houden. Het ontbreken hiervan zorgt voor een cultureel trauma omdat hiermee ook niet erkend wordt dat dit onderdeel is van ons nationale (Nederlandse) cultuur.

Collectief trauma en individueel trauma: Als een collectief en/of individueel trauma niet wordt verwerkt, dan wordt het doorgegeven aan de volgende generatie in de hoop dat deze generatie het op een andere manier verwerkt. Het koloniaal denken en bepaalde

handelingswijzen uit de slavernij-tijd worden vandaag de dag nog onbewust doorgegeven binnen zwarte gezinssystemen. Hierdoor worden ze disproportioneel getroffen door sociale, economische en psychologische problemen zoals: hogere werkloosheid, schooluitval, tienerzwangerschappen en uiteengerukte gezinnen.

Verschillende kijk op transgenerationale trauma's: De trans-Atlantische slavernij kan niet gelijkgetrokken worden met andere vormen van traumatische uitbuiting die op bevolkingen zijn toegepast (de Holocaust, Russisch lijfeigenschap). De slachtoffers van de trans-Atlantische slavernij zijn met behulp van de kerk, de bijbel, de wet en de biologische- en sociale wetenschappen van hun menselijkheid beroofd en totaal vernederd. Dit hield met de vrijlating in 1863 niet op, maar wordt door racistische doctrine tot op de dag van vandaag doorgegeven.

Omgaan met slachtofferschap en empowerment: Voor de verwerking is het belangrijk dat we ons de slavernijgeschiedenis blijven herinneren en er op een directe manier over blijven praten, zoals ook in reggae-liederen gebeurt. Zwarte mensen in het publieke domein moeten zichzelf ook niet continu als slachtoffers presenteren, maar hun kracht vinden en tonen. Tevens is het belangrijk dat we zwarte kinderen anders gaan benaderen en opvoeden, met liefde, structuur, hun eigen waarde en met vertrouwen. Witte nazaten moeten verder inzien dat zij ook onderdeel zijn van het collectieve trauma. Nederland kan zijn eer herstellen door de misdaden te bekennen en racistische beeldvormingen, gedachtes en daden bewust uit te bannen.

Motivatie: Dit symposium uit 2013 is nog steeds actueel, want we zijn nog steeds aan het worstelen met het effect van de slavernijgeschiedenis. En met we bedoel ik zowel zwarte en witte Nederlanders. Het effect van deze geschiedenis op gevoelens van angst en onveiligheid die zowel zwarte als witte mensen (onbewust) hierdoor ervaren. Ook de bewustwording hiervan kan hopelijk een meer inclusieve houding teweegbrengen.

Titel: Hoe een eeuwenlang trauma de kinderen van nu nog steeds beïnvloedt, Annemiek Hoppenbrouwers/ Universiteit Leiden, 26/06/2020, Early Years blog | Universiteit Utrecht

Link: <https://earlyyearsblog.nl/2020/06/26/hoe-een-eeuwenlang-trauma-de-kinderen-van-nu-nog-steeds-beinvloedt/>

Aanbevolen door: Girolanda Costa Ramos

Samenvatting: Geïstitutionaliseerd racisme zit in de vezels van de samenleving. In de instituten maar ook in de mensen zelf. Hoewel intergenerationeel trauma zeker beïnvloed wordt doordat getraumatiseerde ouders misschien soms minder sensitief-responsief kunnen reageren, ontdekten wetenschappers dat ook de genen van getraumatiseerde mensen veranderingen ondergaan (dit onderzoeksgebied heet epigenetica). Ze lieten zien, wat contextuele gezinstherapeuten allang wisten, dat langdurige stress en angstervaringen generaties lang biologisch worden overgeërfd. Hiernaar is veel onderzoek gedaan bij

nakomelingen van slaafgemaakten. Het traumatische verleden van hun voorouders zit nog steeds in de genen van de zwarte kinderen. Zo kunnen we begrijpen dat een gevoel van minderwaardigheid in het onderbewuste zit (dat heet geïnternaliseerd racisme) en naar boven komt als kinderen bijvoorbeeld een pop moeten kiezen. Je ziet dat zowel witte én zwarte kinderen een witte pop prefereren. We kunnen hier spreken van geïnstitutionaliseerd racisme: onze samenleving is ingericht op voorkeur voor een bepaalde huidskleur. Nederlanders die hier al generaties lang wonen, ontkennen dat vaak en zeggen dat er geen voorkeur is. Maar ook Nederlandse kinderen zonder migratie-achtergrond kiezen de witte pop. Waar therapeuten het over eens zijn, is dat bewustwording het begin is. Trauma kan niet genezen zolang het in het onderbewuste blijft. En collectieve trauma's, zoals het Posttraumatisch Slavernij Syndroom zitten in ons onderbewustzijn. Hier kun je dus als leerkracht of begeleider in de kinderopvang het verschil maken! Door het probleem te erkennen werk je mee aan bewustwording wat kan leiden tot het oplossen hiervan. In dit artikel wordt de therapie van Nagy besproken als een krachtig instrument om met dit trauma om te gaan. Erkenning speelt hier een grote rol. Erkenning voor de pijn die de persoon of diens voorouder is aangedaan.

Motivatie: In dit artikel wordt duidelijk uitgelegd dat langdurige stress en angst-ervaringen over generaties heen zelfs genetisch effect heeft. Dit betekent dat er een diepgewortelde verandering teweeg is gebracht dat niet zomaar met oppervlakkige interventies verholpen kan worden. De start begint zoals eerder genoemd bij erkenning van dit leed. Voor de Rotterdamse welzijn is erkenning en een gedegen plan voor persoonlijke en gezinstherapie noodzakelijk. Wie hier meer over wilt weten, kan dit artikel raadplegen.

Titel 1: Post traumatic slave syndrome (2005)

Door: Dr Joy Angela DeGruy

Link 1: <https://www.facebook.com/watch/?v=401736930541581> (laatst bekeken op 13-8-2021)

&

Titel 2: A critical analysis of post traumatic slave syndrome: A multigenerational legacy of slavery (2015)

Door: Shari Renee Hicks

Link 2: <https://www.proquest.com/openview/b122d1adbf883975983dcc297e40469a/1?pg-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y> (laatst bekeken 13-8-2021)

Aanbevolen door: Girolanda Costa Ramos

Samenvatting: De 1^e titel verwijst naar het boek waarmee het fenomeen Post Traumatische Slaaf Syndroom wordt toegelicht. Onderzoek heeft uitgewezen dat de voortdurende verwondingen ten gevolge van de slavernij nog steeds impact heeft, over generaties heen. Gedragingen die tijdens de slavernij functioneel waren om te overleven, zijn zo diep ingeprent dat zij (onbewust en onbedoeld) nog steeds actief kunnen zijn. De 1^e link opent

een video waarin Dr DeGruy o.a. uitlegt wat het syndroom inhoudt en dat er voor de behandeling zowel klinische als sociale therapie nodig is. De 2^e titel verwijst naar een brede overzichtstudie van diverse andere wetenschappelijke onderzoeken naar het slavery syndroom. In dit overzicht wordt ook ingegaan op studies over de weerbaarheid en vitaliteit van zwarte gemeenschappen en over de mentaliteit en gedragingen van de slavenhouders.

Motivatie: Deze twee artikelen dienen als een introductie van een belangrijk maar niet zo breed bekend thema. Het traumatische effect van gedrag blijft in stand als we als samenleving hier niet bewust van zijn en niet behandelen. Bij behandelen kun je denken aan klinische hulp (therapie) maar ook aan sociaal maatschappelijke interventies op het gebied van uitsluiten, marginaliseren, toepassen van verbale (micro-)agressie en bespottingen.

Titel: A new report shows how racism and bias deny black girls their childhoods

Door: B.P. Lockhart

Link: <https://www.vox.com/identities/2019/5/16/18624683/black-girls-racism-bias-adultification-discipline-georgetown>

Aanbevolen door: Girolanda Costa Ramos

Samenvatting: In deze artikelen wordt beschreven hoe jonge zwarte meiden in Amerika al vanaf jonge leeftijd (5-14 jaar) door volwassenen als minder onschuldig en meer volwassen gezien en behandeld worden dan hun leeftijdsgenoten ("adultification"). In het onderzoek wordt ook verwezen naar resultaten over zwarte jongens. Ook zij worden vanaf de leeftijd van 10 jaar als ouder beschouwd en ook als zodanig behandeld. Zelfs ervaren politie-agenten blijken in het onderzoek consequent de jongens te oud in te schatten. Tevens gaven deze agenten bij misdrijven een grotere schuld aan zwarte jongens ten opzichte van witte jongens. De ondervraagde groep in het onderzoek was van mening dat zwarte meiden minder verzorging, minder bescherming, minder ondersteuning, minder kalmering nodig hadden en onafhankelijker zijn. Verder was men van mening dat zwarte meiden meer over volwassen onderwerpen wisten en meer over seks wisten dan hun leeftijdsgenoten. De implicaties van deze kinderen zorgt ervoor dat zwarte kinderen eerder ter verantwoording worden geroepen en ook harder gestraft worden in het onderwijs, door familie en in het justitieel systeem.

Motivatie: Alleen in Amerika? Ook in Rotterdam zijn er vooroordelen, waardoor kinderen en jongeren harder aangepakt worden dan wat passend is bij de ontwikkeling voor hun leeftijd. Deze werkwijze van volwassenen heeft al vroeg in de ontwikkeling consequenties voor het gevoel van veiligheid, zelfbeeld, zelfwaardering en de autonomie van een kind. Ook kan dit consequenties hebben in het toepassen van geweld later in het leven. Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en Verwey-Jonker Instituut raden juist een positief -en sensitieve opvoedstijl aan als beschermende factor in de ontwikkeling van kinderen, met name bij intergenerationele overdracht.

Titel: Hechting en hechtingsproblematiek

Door: Paula Speetjens

In: Website Nederlands Jeugd Instituut (NJI)

Aanbevolen door: Girolanda Costa Ramos

Link: <https://www.nji.nl/hechting-en-hechtingsproblemen/in-het-kort>

Samenvatting: “Als de band tussen ouder en kind goed is, leert een kind om mensen te vertrouwen. Een ander woord voor deze band is: hechting. Kinderen met hechtingsproblemen hebben weinig vertrouwen in zichzelf en in anderen. Ze vinden het moeilijk zich kwetsbaar op te stellen. Ze kunnen niet geloven dat ze op andere mensen kunnen rekenen. Voor het ontstaan van een veilige gehechtheidsrelatie zijn er drie basale voorwaarden: sensitief en adequaat reageren op het kind, continuïteit in de aanwezigheid van de gehechtheidspersoon, en de mate waarin een ouder zich kan verplaatsen in een kind (het mentaliseren door de ouder). Hechtingsproblemen kunnen ontstaan als allerlei problemen in een gezin zich opstapelen, zoals armoede, een slechte woning en werkloosheid. Hechtingsproblemen kunnen ook ontstaan als een kind wordt verwaarloosd of mishandeld. Hechtingsproblemen kun je oplossen. Het vertrouwen kan altijd hersteld worden als je werkt aan de band tussen kinderen en ouders.”

Motivatie: Dit artikel is belangrijk voor de reader, omdat het inzichten geeft over de effecten van een positieve opvoedstijl als basis voor een veilige gehechtheidsrelatie tussen ouder/opvoeder en kind. Wanneer een mens zich in de kindertijd veilig en geborgen voelt, is hij in staat zich op een veilige manier te verhouden tot zichzelf, zijn/haar gezin en tot de samenleving. Bepaalde harde vormen van discipline binnen gezinnen, maar ook binnen instituten zijn, naar mijn inzicht, voortgekomen uit het koloniaal verleden van agressie, mishandeling, trauma en slavernij. De impact duurt tot vandaag de dag voort, omdat er over generaties heen onvoldoende verwerking plaatsvindt en men onvoldoende alternatieven kent om deze vicieuze cirkel te doorbreken. Het positieve perspectief is dat hechtingsproblemen opgelost kunnen worden. Voor Rotterdam is het belangrijk om erkenning te geven aan de impact die over de generaties heen is ontstaan, maar ook om gezinnen preventief en bekrachtigende ondersteuning te bieden bij het positief opvoeden

Drie gesprekken met professionals over het thema sociale impact

Ter aanvulling op de bovenstaande leestips met literatuur over de sociale impact van het koloniale en slavernijverleden, volgen hieronder drie korte impressies van gesprekken gevoerd met professionals die werkzaam zijn in het sociale domein. Doel hiervan is de reader te verrijken met concrete ervaringen uit de Rotterdamse praktijk.

Gesprek 1: Rotterdam, 04-06-2020, met een Maatschappelijk ondernemer/ Street Teacher

Interviewvraag:

- Hoe gaan we in Rotterdam om met het koloniale en slavernijverleden?
- In hoeverre hebben de thema's waar jij mee aan de slag gaat te maken met het koloniale verleden?
- Welke ontwikkeling probeer jij binnen je eigen gezin door te voeren?

Zelf had ik niet eerder de direct link gelegd met het slavernijverleden, maar ik zie dat dit doorwerkt naar de problemen die creoolse gezinnen nu meemaken.

Ik probeer de schaamte bij mensen weg te nemen voor wat ze in hun leven hebben meegemaakt, door ze in een kleine vertrouwde setting de taboes juist uit te laten spreken en hun eigen kracht te laten vinden.

Als kleine jongen ben ik zelf een keer in de fout gegaan en ik wist dat ik klappen kon verwachten. Mijn vader had voor het eerst gezegd dat ik in vertrouwen kon vertellen wat er was gebeurd. Ik was zo blij en ik dacht dat ik veilig was, maar s' avonds ben ik alsnog flink geslagen door zowel m'n moeder als m'n vader. Op zo'n moment zullen veel zwarte jongens besluiten om niemand meer te vertrouwen. Nu weet ik dat m'n ouders geen andere alternatieven kenden en vervielen in een patroon die zij op hun beurt ook mee hebben moeten maken.

Het patroon doorbreken is niet makkelijk. Mijn kinderen geven aan dat ik ook niet de perfecte ouder ben. Ik doe mijn best, want ik moet meerdere dingen tegelijkertijd doen. Mijn eigen trauma's verwerken, de acties van mijn ouders een plek geven en ze vergeven en de juiste dingen voor mijn eigen kinderen doen. In één van mijn YouTube-filmpjes bespreek ik ook de noodzaak om de negatieve lijnen (lijfstraffen) van je ouders te doorbreken, zodat je iets anders kunt doen voor de nieuwe generatie.

Gesprek 2, Rotterdam, 4-6-2021, met een wijkmanager

Interviewvraag:

- Hoe gaan we in Rotterdam om met het koloniale en slavernijverleden?
- In hoeverre heeft het slavernijverleden impact op de arbeidskansen binnen de gemeente Rotterdam?

Ik ben al meerdere jaren bezig om het koloniale verleden en de impact van het slavernijverleden beter besproken te krijgen. Ik heb met jonge mensen werkgroepen gehad en ik heb het initiatief genomen voor verschillende boeken.

In Rotterdam kom ik veel talentvolle creoolse collega's tegen, maar wel opvallend weinig in de hogere functies. Er moet een verandering komen in de samenstelling van de hoger functies, maar tegelijkertijd zouden wij zelf ook vaker voor bijvoorbeeld een teamleidersrol moeten gaan.

Ik zit zelf af en toe in een sollicitatiecommissie. Helaas zie je in de CV's toch een verschil. Witte sollicitanten hebben vaker spectaculaire nevenactiviteiten gedaan, waardoor het CV er interessanter uitziet, maar waardoor ze ook meer ervaring opdoen.

Van huis uit zijn veel migranten collega's ook niet gestimuleerd om allerlei nevenfuncties te doen. Mijn moeder was bijvoorbeeld juist bang om mij alleen naar het buitenland te laten gaan.

Maar ook dingen als het meedelen met een voetbalwedstrijd was in mijn gezin minder vanzelfsprekend dan in witte gezinnen. Hierdoor mis je een stukje netwerk en krijg je toch het gevoel dat je niet moet zeuren en je aan moet passen.

Gesprek 3, Rotterdam, 2016, met drie creoolse wijkteammedewerkers (Wmo-adviseur, Wijkcoach, jeugdbeschermer)

Interviewvraag:

- Hoe gaan we in Rotterdam om met het koloniale en slavernijverleden?
- Hoe moeilijk is het om je kinderen te disciplineren zonder lijfstraffen?
- Hoe kunnen we mensen helpen om het op een andere manier te doen?

Wij zijn als kinderen allemaal geslagen. De onveiligheid, onmacht en onberekenbaarheid van onze ouders kunnen we ons alle drie nog duidelijk voor de geest halen. Je haalt het niet in je hoofd om hier iets over te zeggen naar de buitenwereld. Als kind wil je niet het risico lopen om bij je gezin weggehaald te worden en je wilt ook niet de verrader zijn van je ouders. Ergens voel je toch wel dat ze hun best doen.

Wij willen het anders doen naar onze kinderen. Toch merk je op de moment dat de kinderen je grenzen goed uittesten, je toch twijfelt of de manier van je ouders dan toch de enige juiste manier is. Bij m'n familie hoef ik niet om advies te vragen, want die zullen een goede pak slaag adviseren om respect af te dwingen. Het voelt raar en als verraad om tegen de stroming in te gaan van je community.

Jeugdbeschermer; Ik moet toegeven dat ik mijn oudste kinderen wel geslagen heb. Pas sinds ik de opleiding heb gedaan voor dit werk, weet ik hoe ik het anders had kunnen doen. Met m'n jongste zoon heb ik het heel anders aangepakt en zie ik dat dat ook werkt. Ik had deze kennis graag eerder gekend.

Wmo-adviseur: Ik heb geregeld naar de Nanny gekeken op RTL en dat heeft me wel erg geholpen om een ander alternatief uit te proberen. Mensen zullen lachen als ik dit vertel, maar ik wil mezelf niet elke keer als probleemgeval zien. Dat gevoel krijg je wel als je naar instanties zoals het consultatiebureau stapt. Je kunt er trouwens zelf wel voor kiezen om geen lijfstraffen toe te passen, maar als je samen opvoedt moet je het ook van je partner eisen. Dat zijn geen gemakkelijke gesprekken die moed vragen, want het lijkt of je je partner vooraf al veroordeeld hebt.

Titel: Een victimologisch perspectief op het internationale strafrecht, in: *Tijdschrift voor Criminologie* 2011 (53) 385-409.

Door: Pemberton Antony, Rianne Letschert, Anne-Marie de Brouwer en Roelof Haveman

Link:

<https://www.proquest.com/docview/912298840/fulltextPDF/46318D81120C43EFPQ/1?accountid=16376>

Aanbevolen door: Truus Kleijwegt

Samenvatting: Dit artikel gaat over de slachtoffers van (internationale) misdrijven en hoe het internationaal strafrecht met hen om dient te gaan. Volgens de auteurs worden slachtoffers vaak buiten de 'morele cirkel' geplaatst, vooral als de staat die de misdaden begaan heeft er politiek belang bij heeft om slachtoffers af te schilderen als daders. De auteurs benadrukken dat er sprake moet zijn van zowel externe coherentie (de koppeling van het strafrecht aan andere maatregelen zoals herstelbetalingen) als interne coherentie van het rechtsproces. In dat laatste geval is het vooral belangrijk dat de rechten van slachtoffers, bv. op erkenning, informatievoorziening en compensatie, actief uitgedragen en gewaarborgd worden.

Motivatie: De koloniale slavernij was vanuit het heden gezien volgens velen (hoewel er nog steeds slavernij is en velen daarvan profiteren) een misdrijf tegen de menselijkheid, gepleegd door staten. Staten stonden de slavernij toe, en reguleerden haar door wetgeving. Hiermee plaatsten ze de slaafgemaakten niet alleen buiten de morele cirkel, maar ook buiten de juridische cirkel die wel voor de niet-slaafgemaakte inwoners gold. De schrijvers stellen dat het herbevestigen van het lidmaatschap van slachtoffers in de 'morele cirkel' van wezenlijk belang is voor herstel.

3. Herdenken

In Nederland draait de herdenkingscultuur voornamelijk om de Tweede Wereldoorlog. Maar door het maatschappelijk debat en demografische verschuivingen verandert dit. Door herdenkingen wordt in toenemende mate erkenning gegeven aan culturele gemeenschappen met een koloniaal verleden om hun geschiedenis zichtbaar te maken. Ketikoti is de bekendste herdenking en viering van het Nederlandse koloniale en slavernijverleden, en groeit in de richting van een “wij”-herdenking met een nationaal karakter. Ook buiten de vier grote steden sluiten steeds meer gemeenten zich aan bij de oproep om 1 juli (Ketikoti) een nationale feestdag te maken, en op 30 juni een nationale herdenking te organiseren. Maar wat, wie, en hoe, zouden we dan precies moeten herdenken? En hoe verhoudt dit zich tot kwesties van burgerschap en eigenaarschap over het verleden?

Titel: In de schaduw van publieke erkenning, in: Brandon *et al*, De slavernij in Oost en West, hoofdstuk 35

Door: Guno Jones

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: Guno Jones bespreekt in dit hoofdstuk het politieke debat in Nederland over het slavernijverleden in relatie tot burgerschap. Hij schetst een historisch perspectief hiervan en bespreekt de verschillende manieren waarop dit debat is veranderd over de jaren heen – van historisch debat; tot periodes van zwijgen en onderdrukking van de herinneringen van het slavernijverleden versus een sterke herinnering van de slavernij in de voormalige koloniën; naar de verschuiving binnen de laatste twintig jaren van een herdenking binnen bepaalde migrantengroepen naar publieke herinnering en erkenning. Deze laatste verandering verloopt echter niet vlekkeloos. De toevoeging van het slavernijverleden in de publieke herinnering roept vragen betreft burgerschap op zoals: wie hoort erbij en wie niet en onder welke voorwaarden? Jones gebruikt dit argument om te laten zien dat stiltes rondom het slavernijverleden niet productief zijn voor de samenleving. Jones pleit daarom voor een breder perspectief, waarin erfenissen van slavernij en contractarbeid in samenhang met elkaar worden beschouwd, van zowel het Westen en het Oosten.

Motivatie: Jones geeft een goede argumentatie weer voor de publieke erkenning voor het slavernijverleden. Hij maakt een sterk argument in zijn pleidooi voor een bredere publieke cultuur van het slavernijverleden wegens zijn interdisciplinaire bril. Er wordt een idealistisch beeld geschetst van een Nederland waarin iedereen een plek in de samenleving en herinneringscultuur kan krijgen. Jones laat echter de praktische overwegingen en eventuele kritiek hierop achterwege. Tijdens de discussie over burgerschap wordt het kritiek heel even

aangehaald maar slaagt Jones er niet in om ook het perspectief van de critici te verduidelijken. Jones creëert het beeld dat het politieke en maatschappelijke klimaat in Nederland uit nature plek zal maken voor een breder perspectief van het slavernijverleden. Voor meer inzicht in hoe dit wordt gedaan is het echter nodig om dit stuk aan te vullen met meer leesvoer uit de reader.

Titel: Silence and the Politics of Compassion. Commemorating Slavery in the Netherlands

Door: Markus Balkenhol

In: Social Anthropology 24, no. 3 (2016): 278-93

Link: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1469-8676.12328?casa_token=3qBWWukqk0sAAAAA%3AwvAetPNFyLYtuA5QR-zaNcO4-8RzeNPEXzx9aEyWSTuGoGWGKPvhDo1Zb8nzm1_NXTiQM2UJ_BAvDy4

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: In dit artikel kijkt sociaal antropoloog Markus Balkenhol met een kritische blik naar de Nederlandse herdenkingscultuur omtrent slavernij. Balkenhol tracht te begrijpen hoe een land als Nederland dat zichzelf graag neerzet als kosmopolitisch, vaak neigt om haar “eigen” cultuur te gebruiken om andere culturen, zoals de Surinaamse, uit te sluiten. Culturen die een bedreiging zouden vormen voor de Nederlandse identiteit. Dit idee gebruikt Balkenhol om dieper in te gaan op hoe Nederland omgaat met het slavernijverleden.

Volgens Balkenhol wordt er vaak gezegd dat slavernij simpelweg genegeerd wordt in Nederland. Onderwijs, media en geschiedkundigen zouden er niet genoeg aandacht aan wijden en daarom doen alsof dit verleden nooit bestaan heeft. Balkenhol laat echter zien dat Nederlandse media, geschiedenis en toneel al vroeg sporen van slavernij in zich opnam. Al deze verslagen lieten zien hoe verschrikkelijk slavernij was en hoe de tot slaaf gemaakten leden onder het geweld en vrijheidsontneming van de slavenhouders. Interessant genoeg, zoals Balkenhol stelt, was juist het aankaarten van de verschrikkingen wat al tot een vroege politiek van verzwijging leed: in plaats van de misstanden van dit Nederlands onderhouden systeem te laten zien, lieten dergelijke stukken zien hoe Nederland al vroeg compassie had voor deze mensen. Zo draaiden het dialoog over slavernij weg van het Nederlandse systeem wat het had toegestaan, naar een narratief over de verschrikkingen die de tot slaafgemaakten werd aangedaan. Zo heeft Nederland zichzelf lang uit de schijnwerpers van de kritiek op het slavernijverleden gehouden. Volgens Balkenhol wordt dit nog steeds in stand gehouden.

Motivatie: Het artikel geeft verder een evaluatie van de eerste grassrootsbewegingen die slavernij in kaart brachten en de onthulling van slavernijmonumenten. Daarnaast biedt het ook vele verwijzingen en samenvattingen van allerlei wetenschappelijke artikelen en politieke meningen die verschenen zijn over de slavernijherdenking in Nederland in de eenentwintigste eeuw. Het is dan ook een interessant aanknopingspunt voor iedereen die geïnteresseerd is in een sociaal-antropologische analyse van de Nederlandse identiteit en de

uitwerkingen die deze heeft op de huidige herdenkingscultuur van het Nederlands slavernijverleden.

Titel: Van wie is de Nederlandse slavernijgeschiedenis, in: Brandon *et al*/ De slavernij in Oost en West, hoofdstuk 36

Door: Nancy Jouwe

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: In dit hoofdstuk gaat Nancy Jouwe in op de verschillen in postkoloniale herdenkingscultuur van slavernij van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en de West-Indische Compagnie (WIC). De geschiedschrijving van de VOC heeft zich merendeels ontwikkeld langs de positieve lijn: hiermee staat de VOC gelijk aan de grootste successen van Nederland in de Gouden Eeuw. Hierbij wordt het slavernijverleden van de VOC vaak achterwege gelaten. De WIC daarentegen wordt wel vaak herinnerd aan zijn negatief karakter van slavernij en uitbuiting. Jouwe beschrijft deze verschillen in herdenkingscultuur hiertussen en voegt daarbij aan toe de verschillende perspectieven vanuit meerdere gemeenschappen: de Nederlandse en de Indische. Zij pleit voor een meer multidirectioneel geheugen rondom de geschiedenis van de slavernij in Nederland, waarbij de verschillende perspectieven en stemmen over slavernij aan bod komen.

Motivatie: Dit hoofdstuk haalt de historische ontwikkeling van de geschiedschrijving aan door in te gaan op de verschillen tussen de VOC en de WIC. Zij laat zien wat de impact hiervan is geweest op ons collectief geheugen. Het is belangrijk om bewust te zijn van de verschillen tussen slavernij en perceptie hierover in Oost en West en daarom is dit hoofdstuk een waardevolle toevoeging voor de reader. Ze sluit af met de boodschap dat de slavernijgeschiedenis nog niet van alle Nederlanders is en dat wij daarom hier nog aan moeten werken. Hoe kan dit? Doordat Jouwe een voorbeeld uit de praktijk aanhaalt, namelijk cultuur-educatieve activiteiten zoals die van Zwart onder Oranje, krijgt dit hoofdstuk meer voeten in de aarde. Ze toont hiermee concreet aan hoe de fluïde processen van wederzijdse beïnvloeding kunnen verlopen. Jouwe gebruikt hiermee een goede balans tussen de theoretische aspecten en voorbeelden uit de praktijk.

Titel: Hoe diep zit de pijn?, Wat heeft 150 jaar afschaffing van slavernij ons gebracht?, Rotterdam, 2013

Door: S. van der Most

Aanbevolen door: Wim Reijnierse

Samenvatting: Ter gelegenheid van de onthulling van het Rotterdamse slavernijmonument en de viering van 150 jaar afschaffing slavernij, lanceerde Ronald Bijnaar het initiatief om een aantal Rotterdammers te vragen naar hun persoonlijke verhaal bij Ketikoti. Ondersteund door de prachtige fotografie van Sanne van der Most is dit een heel toegankelijke bundel geworden. De korte teksten zijn heel toegankelijk geschreven en geven

een gedifferentieerd beeld over hoe er in Rotterdam anno 2013 werd gedacht. Met een voorwoord door Burgemeester Aboutaleb.

Titel: Keti Koti Lectures

Door: diversen

Aanbevolen door: Wim Reijnierse

Vanaf de oprichting in 2013 van het slavernijmonument in Rotterdam heeft stichting GVGTT zich ingezet om elk jaar een herdenking te organiseren op 30 juni, de dag vóór 1 juli, Keti Koti, de viering van de afschaffing van slavernij. Tevens heeft GVGTT jaarlijks een lezing georganiseerd, met als belangrijkste doel om stil te staan bij de vraag wat herdenken we, waarom herdenken we, en hoe kunnen we de kracht van de herdenking verbinden met de actualiteit. Hieronder zijn de Keti Koti Lectures van 2013-2019 zowel te beluisteren als mee te lezen. Zodoende kan er kennisgenomen worden van de grote belevingsrijke verhalen van de sprekers en de diepe gevoelens van betrokkenheid van de mensen in de zaal met hun vragen.

Samenvatting: 2013, Rondetafelgesprek o.l.v. Remco Oosterhoff. Met Alex van Stipriaan over het waarom van herdenken en het vermenselijken van geschiedenis, Richard Price over de marrons, Francio Guadeloupe over identiteit, oude en nieuwe labels om mensen te duiden, en over racisme. Met Teana Boston-Mammah over de rol van bruggenbouwers in een multiculturele samenleving. Met burgemeester Ahmed Aboutaleb over de ernst van racisme en het belang van herdenken.

Lezen: <https://ketikotirottterdam.nl/keti-koti-rondetafelgesprek-2013-deel-1-alex-van-stipriaan/>

Luisteren: <https://ketikotirottterdam.nl/audio/>

Samenvatting: 2015, Lecture door Dr. Ali Moussa Iye, Coördinator van het UNESCO Slave Route Project, over de rol van erfgoed bij het erkennen van de verzwegen geschiedenis van slavenhandel en slavernij, en over het nieuwe UN International Decade for People of African descent.

Lezen: <https://ketikotirottterdam.nl/keti-koti-lecture-29-juni-2015-dr-ali-moussa-iyee/>

Luisteren: <https://ketikotirottterdam.nl/audio/>

Samenvatting: 2016, Thema onderwijs en slavernijverleden, met Dr. Melissa F. Weiner, Dr. Aspha Bijnaar en Anneke van Waarden-Koets. Het onderwijs wordt vaak genoemd als de sleutel voor verandering als het gaat om bewustwording van ons koloniale verleden en de overdracht van racistische beelden. Drie experts op het gebied van onderwijs en erfgoededucatie delen hun inzichten.

Lezen: Impressie door Rita Schriemer en Mark Kivit, <https://ketikotirotterdam.nl/wat-zeggen-onze-geschiedenisboeken-over-het-slavernijverleden/>

Luisteren: <https://ketikotirotterdam.nl/audio/>

Samenvatting: 2017, Lecture door Dr. Leo Balai, over wij-herdenkingen en zij-herdenkingen, hoe selectief ons collectieve geheugen werkt en welk effect dat heeft op onze samenleving. Met aansluitend dialoog met de zaal o.l.v. Malique Mohamud.

Lezen: <https://ketikotirotterdam.nl/keti-koti-lecture-door-leo-balai/>

Lezen: <https://ketikotirotterdam.nl/keti-koti-lecture-dialoog-olv-malique-mohamud/>

Luisteren: <https://ketikotirotterdam.nl/audio/>

Samenvatting: 2018, Lecture door Prof. Catia Antunes, over het ontstaan van de trans-Atlantische slavernij en de rol hierin van de Noord-Europeanen (Nederlanders), sociale uitsluiting als voedingsbodem voor racisme, en het belang van kennisoverdracht van geschiedenis in de privé- en publieke sfeer. Met aansluitend dialoog met de zaal met Malique Mohamud en Simone Zeefuik.

Lezen: <https://ketikotirotterdam.nl/27-juni-keti-koti-lecture-gedeelde-geschiedenis-emancipatie-en-burgerschap-in-de-21ste-eeuw/>

Lezen: <https://ketikotirotterdam.nl/27-juni-keti-koti-lecture-panel-met-malique-mohamud-moderator-simone-zeefuik-en-catia-antunes/>

Luisteren: <https://ketikotirotterdam.nl/audio/>

Samenvatting: 2019, Lecture door Dr. Wayne Modest, Another future is possible. Over ieders rol in de samenleving, over je rol bij het promoten van diversiteit en inclusiviteit in je organisatie, maar ook je rol als het fout gaat, bijvoorbeeld bij weer wegbezuinigen, en waar het op aankomt is dat echte veranderingen alleen tot standkomen door ieders inzet, medeplichtigheid.

<https://ketikotirotterdam.nl/keti-koti-lecture-2019-keynote-wayne-modest-another-future-is-possible-longread/>

Luisteren: <https://ketikotirotterdam.nl/audio/>

Motivatie: De Keti Koti Lectures zijn interessant omdat je hier kunt luisteren (en lezen) naar experts en ook naar de vragen die het Rotterdamse publiek aan hen stelt. Een snellere introductie in de thematiek van het omgaan met het slavernijverleden kun je eigenlijk niet krijgen.

4. Erfgoed

Erfgoed van het koloniale en slavernijverleden is overal om ons heen te zien en te beleven, ook in Rotterdam. Koloniaal erfgoed staat volop in de belangstelling: denk bijvoorbeeld aan de bekladding van het standbeeld van Piet Heyn in juni 2020, maar ook de discussie over de naam van het kunstcentrum Melly (voormalig Witte de With). Dit hoofdstuk gaat over onze relatie met erfgoed, en hoe erfgoedinstellingen zoals musea en archieven om kunnen gaan met een veelstemmig verleden. Het hoofdstuk beperkt zich niet alleen tot vragen over het behouden of niet van bepaald erfgoed, maar ook over de taal die wij gebruiken om over erfgoed te spreken. Naast dat geschiedenis er toe doet, doet onze taal waarmee we die geschiedenis beschrijven dat immers ook.

Titel: Slavernij-erfgoed vanuit de grassroots, in: Brandon *et al*, De slavernij in Oost en West, hoofdstuk 34

Door: Nancy Jouwe

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: Nancy Jouwe gaat in dit hoofdstuk in op de rol en bijdrage van grassroots-initiatieven op het erfgoedperspectief van slavernij. Om dit toe te lichten gebruikt Jouwe drie verschillende voorbeelden van Amsterdamse initiatieven, namelijk: Buku Surinamica (1985), The Black Heritage Amsterdam Tours (2013) en The Black Archives (2015). De achtergrond, inhoud en betekenis van de initiatieven worden beschreven. Daarnaast worden de initiatieven in een groter verband beschreven, die van verschillende activiteiten vanuit de Surinaamse gemeenschap het slavernijverleden centraal stellen en daarmee traditionele ideeën over het archief doorbreken.

Motivatie: Dit hoofdstuk geeft inzicht in de verschillende manieren waarop zwarte geschiedenis zich kan manifesteren. Jouwe toont hoe culturele instellingen de denkkaders van erfgoedinstellingen doorbroken kunnen worden en hoe meer bewustwording voor slavernij kan worden gerealiseerd. Vanuit interesse voor culturele erfgoed en herinneringscultuur is dit hoofdstuk een goede bijdrage voor de reader. Echter is het belangrijk om te weten dat het thema van excuses voor het slavernijverleden in een politieke context niet wordt aangehaald in dit stuk

Titel: Slavernij en kolonialisme in museale tentoonstellingen, in: Brandon *et al*, De slavernij in Oost en West, hoofdstuk 38

Door: Modest, Wayne

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: Wayne Modest stelt dat musea in de laatste jaren meer belangstelling hebben gekregen voor het onderwerp slavernij en kolonialisme. Waar komt deze interesse vandaan? En hoe kunnen wij deze 'breuk met traditie' verklaren? Modest probeert in dit

hoofdstuk antwoord te geven op deze vragen. Hij haalt uiteenlopende thema's in Nederland en wereldwijd aan zoals: multiculturaliteit, ras, dekolonisatie en anti-racisme. Verder laat hij zien dat er een verband bestaat tussen de politieke discussie en de culturele inhoud van musea en dat het laatste daarom niet als volledig neutraal kan worden beschouwd. Hiermee roept hij musea op om hun bezoekers tot actie te zetten en de lessen van ons slavernij- en koloniale verleden te gebruiken om een gelijkwaardige en rechtvaardige toekomst voor iedereen te bevorderen.

Motivatie: Modest haalt verschillende politieke en sociale theorieën aan en bespreekt deze in relatie tot meerdere culturele instituties, exposities, boeken en activistische (grassroot-)organisaties. Hierdoor is dit hoofdstuk soms een beetje veel van stof en helpt het om wat voorkennis van deze verschillende theorieën en instellingen te hebben. Door de kritische toon van Modest over het symbolisme van culturele erfgoed over slavernij worden meerdere kanten van het probleem belicht. Het zet de lezer aan het denken over de rol van culturele instellingen in relatie tot de politiek. Hiermee is dit hoofdstuk een interessante toevoeging voor de reader.

Titel: Port City Heritage: Contested pasts, inclusive futures?

Door: Mehan, A., Sennema, H. & Tideman, S.

Jaar: 2020

Categorie: erfgoed: havensteden, publieke ruimte

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Link: <https://philpapers.org/archive/MEHPCH-2.pdf>

Meer info PortCityFutures: <https://www.portcityfutures.nl/home>

Samenvatting: PortCityFutures is een gezamenlijk onderzoeksprogramma van de universiteiten van Leiden, Delft en Rotterdam. Dit artikel verscheen naar aanleiding van de BLM-protesten in juni 2020 en gaat in op de openbare ruimte, systematische ongelijkheid en het koloniale verleden van havensteden. Internationaal is er een groeiende beweging die het koloniale erfgoed in de openbare ruimte - zoals gebouwen, straatnamen en standbeelden - kritisch bespreekt. Het artikel laat beknopt zien dat lokale overheden hier verschillend op reageren, van actief, reactief tot passief. Zo werd in Bristol in 2020 het standbeeld van slavenhandelaar Edward Colston omvergetrokken door activisten, en vervolgens in een museum geplaatst, samen met protestborden van BLM. Ook in Rotterdam werden beelden en gebouwen beklad, maar vervolgens schoongemaakt zonder andere (re)actie vanuit de gemeente. In Londen voerde de burgemeester een speciale commissie in om elementen in het straatbeeld kritisch te bekijken. De onderzoekers concluderen dat meer multidisciplinair onderzoek nodig is naar de vraag hoe erfgoed in de openbare ruimte inclusiever kan zijn in een superdiverse havenstad.

Titel: Healing the wounds of slave trade & slavery. Approaches and practices: a desk review.

Door: UNESCO

Jaar: 2021

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Link: https://healingthewoundsofslavery.org/wp-content/uploads/2021/04/UNESCO-GHFP_2020_Healing-the-Wounds-of-Slavery_Desk-Review_Report.pdf

Meer over Slave Route Project: <https://en.unesco.org/themes/fostering-rights-inclusion/slave-route>

<https://ketikotirotterdam.nl/audio/> (lecture 2015 Dr. Ali Moussa Iye)

Samenvatting: In 1994 startte UNESCO, de culturele, wetenschappelijke en educatieve organisatie van de VN, het Slave Route Project, waar verschillende Werelderfgoedlocaties mee verbonden zijn. Hiermee wil UNESCO zorgen voor meer bewustwording. Uit dit project volgt onder meer onderzoek naar hoe met dit verleden om te gaan. In deze recente publicatie stelt UNESCO dat het slavernijverleden collectieve trauma's heeft veroorzaakt, die heling vereisen. Er wordt expliciet een koppeling gemaakt tussen het koloniale en slavernijverleden, en systemische ongelijkheid en alledaags racisme in het heden. UNESCO omschrijft aan de hand van internationale voorbeelden hoe een samenleving aan collectieve heling kan werken. Hiervoor worden vier processen genoemd, waaronder het maken van officiële excuses gepaard met acties, herdenken en herstellen van menselijke waardigheid, nieuwe vormen van samenwerking en structurele hervormingen op gebied van onderwijs, wet- en regelgeving, financiën en zorg. Hoewel de publicatie al voorbeelden geeft die gebruikt kunnen worden, komt er waarschijnlijk een praktisch handboek met meer concrete activiteiten en richtlijnen. Rotterdam heeft ook een Werelderfgoed: de Van Nellefabriek. Aangezien hier ook een koloniaal verleden mee verbonden is, kan dat een aanknopingspunt zijn.

Titel: Betwist erfgoed. Nieuw beleid voor een meerstemmige samenleving.

Door: Nederlandse Unesco Commissie

Jaar: 2017

Soort: publicatie

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Link: <https://www.unesco.nl/nl/dossier/betwist-erfgoed>

Samenvatting: De Nederlandse Unesco Commissie publiceerde deze handreiking voor beleidsmakers en de erfgoedsector omdat deze volgens de commissie onvoldoende actief inspelen op een meerstemmige samenleving. Door met name de veranderende samenleving en houding tegenover het koloniaal verleden, adviseert Unesco dat overheden hier een actieve rol in moeten spelen. Ze verwijst hierbij naar een conventie uit 2005 waarin staat dat het beschermen en bevorderen van diversiteit, vereist dat culturele uitingen van minderheden als gelijkwaardig worden erkend en beschermd.

Het rapport is tot stand gekomen op basis van een bijeenkomst met 50 (inter)nationale wetenschappers. Overheden en erfgoedinstellingen moeten volgens de commissie op zoek naar een nieuw verhaal, waarin verschillende groepen zich kunnen herkennen.

Unesco vat drie strategieën samen die beleidsmakers kunnen toepassen: verwijderen, aanpassen of behouden, en beveelt aan tijdig een strategie te hebben in plaats van ad hoc keuzes te maken als zich een situatie voordoet, bijvoorbeeld door in stadsgesprekken de verschillende perspectieven in kaart te brengen.

Titel: The Black Archives Podcast

Door: The Black Archives

Jaar: 2021 - heden

Soort: podcast

Link: <https://www.theblackarchives.nl/tba-podcast.html>

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Samenvatting: The Black Archives (TBA) is een grassroots initiatief uit Amsterdam en bestaat uit een archief en cultureel centrum met een collectie werk van zwarte schrijvers en wetenschappers. Rond deze collectie organiseert TBA een afwisselend programma. Hoewel het voor Rotterdammers misschien lastig is fysiek langs te gaan, is er ook op afstand veel kennis op te doen. Een voorbeeld is de podcast waarin het specifiek gaat over onderwerpen op het snijvlak van zwarte geschiedenis, cultuur, kunst en activisme. Met verschillende sprekers en aan de hand van archiefstukken wordt het gesprek gevoerd over vaak onderbelichte thema's.

Titel: Tracing Your Roots: op zoek naar je wortels in Indië/Indonesië

Door: Stichting Zieraad i.s.m. Nationaal Archief

Jaar: 2020 / terugkerend

Soort: archiefprogramma

Link: <https://www.nationaalarchief.nl/beleven/nieuws/tracing-your-roots-op-zoek-naar-je-wortels-in-indieindonesie>

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Samenvatting: Er lijkt een toename te zijn van projecten die ingaan op het gezamenlijk onderzoeken van persoonlijke en familiegeschiedenissen in relatie tot de voormalige koloniën. Een voorbeeld is dit project van Stichting Zieraad met het Nationaal Archief, waar in 2020 de derde editie van plaatsvond. In het project onderzochten 25 jongeren met Indische en Molukse wortels hun familiegeschiedenis. Naast het leren doen van archiefonderzoek, werden cursisten ook geconfronteerd met thema's zoals: kolonialisme, oorlog, verzet, migratie, ontheemding en familietrauma's. Door workshops en lezingen kregen zij ook meer inzicht over hoe met dit verleden om te gaan en hadden ze steun aan elkaar. Na het programma was er een familiedag waarop deelnemers hun ontdekkingen

konden delen. Dergelijke projecten zijn mooi omdat het jongeren bekend maakt met archieven, geschiedenis, hun achtergrond en handvatten over de omgang hiermee.

Titel: Themanummer 'Erfgoed'.

Jaar: 2016

In: OSO. Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde en geschiedenis.

Jaargang 35.

Door: diverse auteurs

Soort: publicatie

Link: <https://www.dbnl.org/auteurs/auteur.php?id=oso001>

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Samenvatting: OSO, Tijdschrift voor Surinamistiek was van 1982 t/m 2017 het enige in Nederland uitgegeven tijdschrift dat geheel aan Suriname was gewijd. Hoewel opgeheven, is een deel van de verschenen jaargangen digitaal beschikbaar. In deze publicatie uit 2016 staan meerdere interessante artikelen over Surinaams erfgoed die nog steeds relevant zijn. Een paar voorbeelden: Alex van Stipriaan gaat onder meer in op de term 'mentaal erfgoed' en beschrijft voorbeelden waarbij zowel Fort Zeelandia, het Zomercarnaval en Zwarte Piet de revue passeren. Valika Smeulders - nu hoofd geschiedenis bij het Rijksmuseum - onderzoekt in haar artikel de ontwikkelingen in het herdenken van het trans-Atlantisch slavernijverleden in Suriname, Curaçao, Nederland en Sint Maarten. Ruben Gowricharn beschrijft Hindoestaans erfgoed en Hariëtte K. Mingoën gaat in op koloniaal culinair erfgoed in Nederland, waarbij zij pleit voor een erkenning en uitdraging van dergelijk 'gedeeld' erfgoed. Coen van Galen laat in zijn artikel zien waarom het belangrijk is om ook binnen de van oudsher 'witte' archieven, het multiculturele verleden zichtbaarder te maken. Historici van de Radboud Universiteit Nijmegen en de Anton de Kom Universiteit in Paramaribo en vele vrijwilligers werkten in een project samen om de Surinaamse slavenregisters te digitaliseren (sinds 2018 online raadpleegbaar, sinds 2020 ook van Curaçao).

Naam: Musea bekennen kleur

Website: <https://museabekennenkleur.nl/>

Soort: netwerk/platform

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Samenvatting: 'Musea bekennen kleur' is een netwerk van Nederlandse musea en erfgoedinstellingen die diversiteit en inclusie op duurzame wijze in de museale en erfgoedsector willen verankeren. Het netwerk wordt geleid door onderzoeker en socioloog Aspha Bijnaar. De groep startte met dertien musea en telt er inmiddels 32 (juni 2021). Er staan op dit moment twee Rotterdamse instellingen in deze lijst: het Belasting en Douane Museum en Museum Rotterdam '40-45 NU. Erfgoedinstellingen wisselen in het netwerk kennis uit en gaan het gesprek aan over de vraag hoe diversiteit en inclusie in hun praktijk te verankeren. Een expertisegroep adviseert het netwerk. Ook

is er een lessenreeks gemaakt voor groep 8 van het basisonderwijs. Op 19 mei 2022 staat een G8 Kindertop gepland. Op basis hiervan zal een overeenkomst worden opgesteld met wat kinderen belangrijk vinden voor musea van de toekomst. De site laat verder ook evenementen zien die verwant zijn aan de betrokken instellingen en het thema van diversiteit en inclusie.

Naam: Woorden doen ertoe. Een incomplete gids voor woordkeuze binnen de culturele sector.

Door: Nationaal Museum Wereldculturen

Jaar: publicatie “in progress”, sinds 2018

Soort: publicatie

Link: https://www.tropenmuseum.nl/sites/default/files/2018-06/WordsMatter_Nederlands.PDF

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Samenvatting: Diverse auteurs gaan in deze gids in op vraagstukken rond inclusiever en sensitiever taalgebruik voor bijvoorbeeld tentoonstellingen en objectbeschrijvingen. De titel benadrukt dat taal, net als de samenleving, altijd in ontwikkeling is, en daarmee deze gids over taal ook incompleet is. Zoals de titel ook aangeeft, is het uitgangspunt dat woorden impact hebben en bijvoorbeeld bijdragen aan hoe sommige groepen worden gezien en vertegenwoordigd.

Motivatie: Hoewel de publicatie gericht is op de culturele sector, biedt de gids ook voor een breder publiek inzicht in bepaalde termen; met name degene die gaan over het koloniale en slavernijverleden en het rassendenken dat ermee verweven is. Dit helpt om bewuster om te gaan met taalgebruik in musea, maar ook daarbuiten.

Naam: Musea en dissonant koloniaal erfgoed. Een lastige relatie.

Door: Jos van Beurden

Jaar: 2020

In: Boekman#124: Wie bepaalt wat erfgoed is?

Soort: artikel

Link: <https://cultuurmarketing.nl/musea-en-dissonant-koloniaal-erfgoed/>

Samenvatting: Jos van Beurden is een bekende onderzoeker op het gebied van koloniale collecties en kwesties over teruggave van erfgoed. Recent, 2021, verscheen van hem het boek *Ongemakkelijk erfgoed: Koloniale collectie en teruggave in de Lage Landen*. Dit artikel gaat in op de vragen: hoe als museum om te gaan met betwiste objecten in de collectie en hoe een eerlijk verhaal te vertellen en in gesprek te gaan met de gemeenschappen van herkomst. Hoewel de discussie over dit onderwerp al oud is, heeft deze volgens Van Beurden een impuls gekregen door “veranderende machtsverhoudingen, nieuwe ethische

inzichten en sterkere contacten met musea in voormalige koloniën en een steeds mondiger diaspora”. De kentering die in musea gaande is, die vooral gericht is op het aanpassen van woordgebruik, gaat volgens Van Beurden niet ver en snel genoeg. Hij pleit voor werkelijke dekolonisatie van: collecties, inrichting, staf en beleid, het vertellen van ongemakkelijke waarheden en inclusiviteit. Van Beurden noemt het belangrijk om betwiste voorwerpen met de gemeenschappen van herkomst (de voormalige kolonies) te bespreken. Vanwege de museale koloniale collecties in Rotterdam, is dit ook een relevant onderwerp voor onze stad.

Titel: Erfgoededucatie en de omgang met emoties.

Door: Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA)

Jaar: 2020

In: Cultuur + Educatie. 55. Jaargang 19.

Link: <https://www.lkca.nl/wp-content/uploads/2021/01/cultuur-plus-educatie-55.pdf>

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Samenvatting: In zes artikelen wordt ingegaan op de vraag hoe beladen onderwerpen, zoals het slavernijverleden, middels erfgoededucatie (kunnen) worden behandeld. Hoewel ‘erfgoed’ vaak als een soort vaststaand begrip wordt gebruikt, is er binnen het erfgoedveld zelf veel discussie over. Het gaat steeds meer over hoe erfgoed in een proces tot stand komt, veelal door onderhandelingen (ook politiek) en machtsverhoudingen. De vraag is hoe je leerlingen juist daar bewust en actief deelnemer van maakt, als onderdeel van burgerschapsonderwijs. Hiervoor worden een paar mogelijkheden besproken.

Professor Hester Dibbits omschrijft de methode ‘emotienetwerken’. Deze gespreksvorm brengt emoties rond erfgoed, zeker ook beladen onderwerpen, in kaart en maakt zo het proces van erfgoedvorming zichtbaar, met verschuivingen, posities en relaties daarbinnen als een netwerk. Met oog op het nieuw te ontwikkelen museum in Rotterdam, is het artikel over het stadsmuseum van Antwerpen ook interessant. In plaats van diversiteit, dat verschillen benadrukt, kiezen de onderzoekers bewust voor het concept multiperspectiviteit, dat meer gaat over het benadrukken van gelijkwaardigheid en het verbreden van het dominante verhaal. In de bijdrage van Marijke Huisman over drie verschillende projecten die het brede publiek willen informeren over het slavernijverleden namelijk: wandelgidsen, The Black Archives en een beoogd slavernijmuseum laat zij zien dat er ook grenzen zitten aan multiperspectiviteit. De publicatie geeft stof tot nadenken en een beeld van ontwikkelingen in de sector.

Titel: Verbindend erfgoed, vervreemdend verleden. Het nieuwe Museum Rotterdam en lokaal historisch besef.

Door: Susan Hogervorst en Pieter de Bruijn

Jaar: 2016 **In:** Stadsgeschiedenis nr. 1, 11^e jaargang

Soort: publicatie

Link:

https://www.researchgate.net/publication/317475500_Verbindend_erfgoed_vervreemden_d_verleden_het_nieuwe_Museum_Rotterdam_en_lokaal_historisch_besef

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Samenvatting: In dit artikel wordt gekeken naar de aanpak van Museum Rotterdam, toen het destijds in 2016 werd heropend in het Timmerhuis. Aan de hand van twee tentoonstellingen wordt de vraag onderzocht in hoeverre het museum een afspiegeling is van actuele ontwikkelingen in (stads)musea. In stadsmusea is een kentering gaande, waarbij zij verschillende rollen moeten vervullen op sociaal, economisch en toeristisch vlak. Er komt meer nadruk op 'immaterieel erfgoed' zoals verhalen en gebruiken. De auteurs zien dit terug in de aanpak van Museum Rotterdam. Toch stellen de auteurs dat het museum nog steeds sturend is in welke verhalen en personen worden uitgelicht. Aanbevelingen zijn om ook aandacht te geven aan de rafelranden, zoals de maatschappelijke en stedelijke problemen binnen het verleden en heden van Rotterdam. Daarnaast zijn er bij uitstek voorwerpen waarvan over het koloniale verleden verteld kan worden, maar dit niet werd gedaan. Ook internationaal gezien spelen juist stadsmusea een rol om moeilijke thema's te behandelen. Een andere aanbeveling is om de herinneringscultuur ook te vertalen naar de museumpresentaties, en voor duiding en context te zorgen. Zo zou het museum kunnen ingaan op de komst van het slavernijmonument in 2013. Voor de toekomstige stadsmuseale functie worden thema's als superdiversiteit en migratie belangrijk genoemd.

Titel: Gids Slavernijverleden Nederland/ The Netherlands Slavery Heritage Guide, Volendam, 2019 (Nederlands en Engels)

Door: D. Hondius, N. Jouwe, D. Stam, J. Tosch,

Aanbevolen door: Wim Reijnierse

Samenvatting: Dit boek is eigenlijk een atlas. Een atlas van de sporen van het slavernijverleden in Nederland. Het is de eerste landelijke uitgave van het onderzoeksproject Mapping Slavery dat als doel heeft om (im)materiële sporen van slavenhandel en slavernij in de gebouwde omgeving zichtbaar te maken. Honderd locaties, verspreid over heel Nederland, vertellen honderd (familie) verhalen over slavernij zowel in Suriname en de Antillen als in Nederlands-Indië. Rotterdam staat met vijf locaties in dit overzicht. Een zeer toegankelijk geschreven boek met prachtige foto's en illustraties.

Titel: Ida Does, Drie vrouwen, over slavernij en vrijheid, 2018

Door: Ida Does

Soort: Documentaire, 55 min.

Bron: NPOstart, https://www.npostart.nl/drie-vrouwen/POMS_S_NTR_13042668 (bezocht 25-7-2021)

Aanbevolen door: Wim Reijnierse

Samenvatting: Uit de recensie van [Claire Schut](#). “Net als haar documentaire ‘Amsterdam Sporen van Suiker’ uit 2016 is het een adembenemend pijnlijke tegelijk mooie film geworden. Van de getuigenissen uit het verleden die als water moeizaam met de hand uit een waterput omhoog getakeld moeten worden tot aan het hoopgevende ‘I have a dream’ van Martin Luther King en de bevrijdende dans aan het slot: Ida Does is erin geslaagd om iets onzegbaar gruwelijks in schoonheid te verpakken en ondanks alles mild te blijven, pleitend voor erkenning, verzoening en een gezamenlijke toekomst. Dat is knap. (...) De ‘Drie vrouwen’ zijn: erfgoeddeskundige Valika Smeulders (Pasado Presente), winti-priesteres Nana Efua (Marian Markelo) en onderzoeker Ellen-Rose Kambel. Hun verhalen en ervaringen heeft Ida Does kunstig vervlochten tot een alomvattend relaas over een gedeelde geschiedenis, de slavernij en de koloniale geschiedenis van Nederland.” Deze film laat niet alleen het perspectief zien van drie zwarte vrouwen, maar ook het perspectief van nazaten van witte plantage-eigenaren/ slavenhouders, met wie een heel bijzondere ontmoeting plaatsvindt. “Een indringende documentaire over erkenning, heling en verbinding”.

5. Geschiedenisonderwijs

Educatie is de sleutel tot bewustwording van een bepaald onderwerp. Met die opgedane kennis kun je begrip ontwikkelen voor verschillende situaties en verandering teweegbrengen in je eigen leefomgeving maar ook daarbuiten. Een gesprek op basis van feiten in plaats van mening kan bijdragen aan een meer constructieve uitkomst voor de betrokken partijen. Dit geldt niet alleen voor volwassenen, maar ook voor de jeugd. Vergroten van de kennis over het koloniaal en slavernijverleden bij de jeugd, kan bijdragen aan een meer begripvolle samenleving in de toekomst. Maar op welke manier wordt er invulling gegeven in de educatie op scholen over het koloniaal verleden? Worden vragen als “Hoe zat het nou precies met het koloniaal en slavernijverleden? Waarom is het zo gelopen?” voldoende behandeld? In hoeverre is er in het huidige onderwijssysteem voldoende aandacht voor het koloniale en slavernijverleden en aan verschillende perspectieven? En wordt er ook aandacht besteed aan welke rol het koloniaal en slavernijverleden ten aanzien van de hedendaagse samenleving? In dit hoofdstuk gaan we op zoek naar de antwoorden op deze vragen.

Titel: Slavernij in het onderwijs: De invloed van het publieke en politieke debat over het slavernijverleden in lesmethodes. Scriptie MA Geschiedenis en Actualiteit. Radboud Universiteit Nijmegen.

Door: Roos Jans

Jaartal: 2017

Link:

[https://theses.ubn.ru.nl/bitstream/handle/123456789/5191/Jans%2c Roos 1.pdf?sequence=1](https://theses.ubn.ru.nl/bitstream/handle/123456789/5191/Jans%2c%20Roos%201.pdf?sequence=1)

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: In haar scriptie geeft Jans weer hoe het publieke en politieke debat over slavernij het onderwijs en de lesmethodes tussen 1970 en 2015 heeft beïnvloed en op welke manier deze zijn veranderd. Ze concludeert dat hoewel er in die jaren meer aandacht voor het slavernijverleden is gekomen in het publieke debat, dit niet tot grote inhoudelijke veranderingen heeft geleid in het lesmateriaal. In de schoolboeken wordt slavernij voornamelijk in economische termen besproken en zijn de perspectieven zeer eurocentrisch, oftewel een voorkeur voor een Europees perspectief. Jans pleit voor: “Het perspectief van de slaven en hun nazaten zou meer en beter opgenomen mogen worden in de schoolboeken.”

Titel: "Learning about sensitive history: "Heritage" of slavery as a resource." *Theory & Research in Social Education* 42.4 (2014): 516-547.

Door: Savenije, Geerte M., Carla Van Boxtel, en Maria Grever.

Link:

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00933104.2014.966877?casa_token=z29B-QLJpX0AAAAA%3AQUWKpWQEdszLu0ad5SMJ8wh68vXyxLapgQUERvVW6ZKDbxFcPmwxhzQ9yL-dmRnLC9QfUEVyR6em

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: Drie universitaire docenten en professoren onderzoeken de effecten van een bezoek aan een tentoonstelling over slavernij bij het Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden bij scholieren. Dit artikel biedt inzicht in de invloed van onderwijs over het slavernijverleden bij jonge Nederlanders. Zij geven weer hoe belangrijk reflectie is voor studenten om beter begrip te krijgen voor verschillende perspectieven. Dit artikel dient als case study voor de manieren waarop onderwijs gebruikt kan worden om meer begrip te krijgen voor het slavernijverleden en hoe dit invloed heeft op identiteit.

Parlementaire besluitvorming rond afschaffing en emancipatie: hoe Nederland slavernij afschafte

Titel: Met Hollandse bedaardheid. Hoe Nederland tussen 1800 en 1873 slavernij in de koloniën afschafte.

Door: D.J. Tang

Jaartal: 2021

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Dirk Tang stelt dat de eerste schriftelijke protesten tegen de slavernij geuit werden door moedige Nederlandse schrijvers, die eind 18e en begin 19e eeuw tegen de stroom in ijverden voor afschaffing in hun veroordelende boeken. Gelukkig vergeet hij niet om te vermelden dat die kritiek al veel langer aanwezig was in landen als Engeland en Frankrijk. Wel ontbeert dit onderzoek een uitgebreide beschrijving van het verzet in de praktijk. Tot slaaf gemaakt vertoonden continu vluchtgedrag en kwamen openlijk in verzet met verschillende opstanden. Met name rond 1800 werd hierdoor voor de slavenhouders duidelijk dat de situatie niet langer houdbaar was en dat er gezocht moest worden naar nieuwe en andere manieren om de plantages draaiende en in stand te houden. Hoogstwaarschijnlijk moet meer met die politieke zoektocht, naar een vorm om het slavernij-systeem te handhaven gekeken worden naar de slavernij veroordelende boeken van schrijvers als Van Hogendorp 1780 en John Stedman 1790 in plaats van ze enkel te beschouwen als de Nederlandse voorlopers van een groeiende anti-slavernijbeweging. Met deze publicatie stimuleert Tang, mogelijk geheel ongewild, deze discussie.

Bijzonder is de keuze voor het tijdvak 1800 tot 1873 in deze beschrijving van de 'Hollandse bedaardheid'. De parlementaire 'afschaffingsgeschiedenis' start volgens Tang pas in 1842 als

drie verschillende burgerpetities aan de koning worden aangeboden onder andere van een groep van 128 Rotterdamse vrouwen. Volgens het NiNsee-rapport vindt de eerste poging al in 1797 plaats en een tweede in 1833. Met de parlementaire macht die de koning bezit tot 1848 past hij de 'vertragingstechniek' toe, onder andere omdat er sprake is van het eisen van vergoedingen voor de financiële schade door de plantage- en slavenhouders.

Titel: Waarom vrijheid niet kon wachten: Het parlementair debat rondom de afschaffing van de slavernij

Door: Kwame Nimako, Mitchell Esajas & Mano Delea.

Uitgeverij: NiNsee, Amsterdam, 2021

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Dit auteursteam rapporteert hier van dag tot dag het parlementaire debat met een heldere beschrijving van haar voorgeschiedenis. Ze staan stil bij het feit dat de trans-Atlantische slavernij in de 16^e eeuw werd geïnitieerd vanuit Europa, geformaliseerd in de 17^e eeuw en in de 19^e eeuw formeel afgeschaft werd door de Europese naties: Groot-Brittannië, Frankrijk en onder invloed van deze twee landen, uiteindelijk ook door Nederland.

Daarbij wordt opgemerkt dat de situatie onhoudbaar is geworden, door gebeurtenissen tijdens de Bataafse Republiek 1795-1801 en door de afschaffing van de slavernij in 1834 door Britse wetgeving en in 1848 met een Franse wet. Deze feiten leidde tot onrust onder de tot slaafgemaakten in de nabijgelegen gebieden. Op het eiland Sint Maarten konden personen vluchten naar het Franse deel van het eiland, waar geen slavernij maar vrijheid voor iedereen bestond.

Het is vanuit al deze feiten onbegrijpelijk dat de minister van Koloniën, in 1853 nog een staatscommissie opstelde om voorstellen te doen voor de slaven-emancipatie en dus de afschaffing van slavernij, maar vervolgens nog bijna tien jaar lang haar standpunt weet te handhaven. Pas in 1862 besluit het parlement na twee weken vergaderen om de slavernij officieel af te schaffen.

Het grote geldbedrag, 12 miljoen gulden, dat nodig was om de slaafgemaakten vrij te kopen bij hun slavenhouders werd betaald uit het cultuurstelsel dat de Nederlandse bestuurders in 1830 hadden ingevoerd in Nederlands-Indië. Mogelijk om onrust in de koloniën te voorkomen zou later, in de Nederlandse openbaarmaking van oktober 1862, wel een tekst worden opgenomen over de compensatie voor de slaveneigenaren en -houders, maar niet in de niet-Nederlandstalige versies.

Titel: De eerste honderdvijftig jaar. Parlementaire geschiedenis van Nederland 1796-1946

Door: DJ van de Berg en J. de Vis

Jaartal: Bert Bakker, Amsterdam 2013

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Uit dit onderzoek blijkt dat de eerste grondwet dateert van 1796 en niet uit 1848 wat vaak beschreven staat in de meeste (school)boeken. Wel werd de macht van de

koning extreem ingeperkt met de grondwet van 1848. Het parlement kreeg meer macht. Hierdoor kon de koning niet meer blokkades opwerpen voor onder andere de afschaffing van de slavernij. Waarvoor al, zo blijkt uit deze publicatie, in 1797 in de Nationale Vergadering door Pieter Vreede, als representant van Bataafs Brabant voor Bergen op Zoom, gesproken werd. Vreede stelde voor om niet alleen slavernij en slavenhandel af te schaffen maar ook meer gelijkwaardige relaties met de koloniën te bewerkstelligen, maar “kreeg hij er in de Nationale Vergadering van 1797 geen hand voor op elkaar”, aldus Van Berg en De Vis. Niet alleen in de maatschappij leefde dus de roep om afschaffing, een poging tot discussie over afschaffing vond ook plaats in het politieke hart van de Bataafse Republiek dat in dit lijvige boek omschreven wordt als het eerste ‘democratische experiment’. De periode 1760-1830 is door verschillende historici aangeduid als het revolutionaire tijdperk waarbij het jaar 1795 eruit springt, met dertien incidenten. Daarvan waren de conflicten in het Caribisch gebied het meest frequent en omvangrijk.

Titel: Door gelijkheid gegrepen: democratie, burgerschap en staat in Nederland 1795-1801

Door: M. Rutjes

Jaartal: 2021

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Rutjes geeft een omschrijving van het Bataafse experiment waar in de periode 1795-1801 de eerste Nederlandse grondwet werd geformuleerd inclusief een document dat in april 1795 gedrukt en verspreid werd met de titel: Rechten van den Mensch en Burger. Met deze publicatie van de mensenrechten vond verbreding plaats van het burgerschapsbegrip. Meer ingezetenen dan voorheen zouden nu aanspraak kunnen maken op de status van burger. Rutjes beschrijft hoe het stadsburgerschap, kwam te vervallen om plaats te maken voor een nationaal burgerschap: het staatsburgerschap. Het burgerschap, dat door geboorte, huwelijk of betaling verkregen kon worden, was essentieel om volledig aan het stedelijk leven deel te nemen. De grenzen tussen burgers en ingezetenen vervaagden. Al bleven de juridische en sociale verschillen tussen burgers en ingezetenen van een stad bestaan. Aan burgers werd de eis gesteld om, door middel van opvoeding en vergaring van kennis, te voldoen aan de eisen die gesteld werden aan een volwaardig lid van de samenleving zijn. Het Bataafse ‘burgerschapsbegrip’ kende deugdzaamheid als belangrijkste eis, beschaafde en beleefde omgangsvormen, gekoppeld aan deelname aan een actief (semi-)openbaar verenigingsleven.

Door onduidelijkheden rond dit burgerschapsbegrip ontstonden discussies over het stemrecht van vreemdelingen. Daarbij kwam centraal te staan of Joden ‘vreemdelingen’ waren of niet. Het beoefenen van een ambt moest vanuit het gelijke rechten denken, ook voor Joden, slechts gebaseerd zijn op deugden en talenten.

Op 29 maart 1796 ontving de Nationale Vergadering een adres van een Joodse organisatie: Felix Libertate, die pleitten om het burgerrecht voor Joden. Joden, zo benadrukte het rapport, waren mensen en als mensen gelijk. Volgens Van Hoorn, een van de tegenstanders,

dienden Joden om het passief burgerrecht te krijgen afstand te doen van hun eigen wetten en instellingen. Hun kinderen zouden na zes jaar onderwijs aan 'Nederlandse Burgerscholen' het actief burgerschap verkrijgen. Met een verwijzing naar de slavenopstand die een aantal jaar eerder op het Caribische Saint Domingue (Haïti) had plaatsgevonden zou er volgens Van Hoorn een gevaar schuilen op het verlenen van burgerlijke vrijheid aan 'niet-verlichten'. In de aanloop naar het referendum over de grondwet, in de zomer van 1797, merkte een vrouw spottend op dat alles werd gedaan 'om die mooie constitutie zonder vrouwen' er door te krijgen. Het actief en passief stemrecht werd inderdaad niet alleen uitgesloten voor vrouwen maar ook voor mensen die onder curatele stonden, huisbedienden en bedeeden. In al deze discussies kwam geen enkele keer de positie van de tot slaafgemaakten aan bod, mogelijk omdat ze nog minder dan huisbedienden werden beschouwd. Later zou blijken, in het parlementaire debat over de afschaffing, dat ze vooral eerst onderwijs moesten ondergaan om hun vrijheid, en dus het burgerschap, te kunnen begrijpen en dragen exact zoals Van Hoorn al in 1796 voor Joden had geformuleerd.

Recent verschenen onderzoeken rondom het slavernijverleden

Titel: Over deze Surinaamse held hebben we het te weinig in Nederland

Door: Karin Amatmoekrim

In: De Correspondent van 26 januari 2018, uit de serie de Verzwegen Geschiedenis

Link: <https://decorrespondent.nl/9746/anton-de-kom-is-de-eerste-surinamer-met-een-plek-in-de-canon-van-nederland-ken-ij-hem/745747985290-ccc1f63c>

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Hoewel naar Anton de Kom een universiteit, plein en brug is vernoemd, hij een standbeeld heeft in Amsterdam en zijn boek nog steeds in druk is, plus een jaarlijkse lezing zijn naam draagt, verdient hij extra aandacht. Veel mensen kennen hem namelijk nog niet. Hij was iemand die zich altijd nadrukkelijk verzet heeft tegen het verzwijgen van de geschiedenis. Een schrijver en verzetsleider. De Kom leidde zijn hele leven een actieve strijd tegen de schending van mensenrechten, en werd even zo lang tegengewerkt door de Nederlandse overheid. Zijn aansluiting bij het Nederlandse verzet tegen de Duitse bezetters in de Tweede Wereldoorlog heeft hij kort voor de bevrijding met de dood moeten bekopen. Hij stierf in een Duits concentratiekamp. De Kom zag in de jaren dertig dat het geschiedenisonderwijs als belangrijkste doel had nationalistische trots en vaderlandsliefde op nieuwe generaties over te brengen. Over misstanden in de koloniën werd gezwegen. Zwarte helden als Boni, Mentor, Tula, Baron en Joli Coeur die zich verzetten tegen de slavernij, die vluchtten en hun leven waagden om andere tot slaaf gemaakten te bevrijden, werden niet genoemd in de Nederlandse geschiedenisboeken, of ze werden afgebeeld als gevaarlijke oproerkraaiers. Vanaf het moment dat hij aankwam in Paramaribo in 1932, werd De Kom gevolgd door gewapende agenten. Doordat de lezingen die hij wilde houden over de Surinaamse geschiedenis werden verboden, bedacht De Kom het plan om een adviesbureau op te richten. Mensen waren blij dat er eindelijk iemand was die naar hun

grievens luisterde. De Kom kreeg hierdoor al snel de liefkozende bijnaam 'papa De Kom' toebedeeld. Op Curacao kreeg kort na de Tweede Wereldoorlog politicus Da Costa Gomez, bekend om zijn inzet om de Antillen meer zelfbeschikkingsrechten te geven, een soortgelijke bijnaam, hij werd aangesproken met 'Doktor'. Hij was leider van de Nationale Volkspartij en was onder andere nauw betrokken bij het opstellen van het Statuut van 1954.

Titel: De Verzwegen Geschiedenis

Door: Miguel Heilbron, Mitchell Esajas en Jessica De Abreu

In: De Correspondent

Link: <https://decorrespondent.nl/10235/verzwegen-geschiedenis-verhalen-die-iedere-nederlander-aangaan/783165465775-cfa32d51>

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Het online journalistieke platform De Correspondent riep de maand oktober in 2017 uit tot de maand van de Verzwegen Geschiedenis. Een hele serie van belangwekkende artikelen verschenen waarbij De Correspondent zich tot doel stelde inzicht te krijgen over welke geschiedenis thuishoort in de schoolboeken. Het zijn verhalen die iedere Nederlander aangaan. Over bepaalde cruciale episodes uit de Nederlandse geschiedenis leer je niet of nauwelijks op school. Terwijl iedereen ze zou moeten kennen om een goed gesprek over onder andere identiteit, ongelijkheid en discriminatie te voeren. De redactie ging na 2017 verder met de serie en gaf verdere uitleg voor haar keuzes met: "Verzwijgen is een actieve gebeurtenis; je hebt iets geweten en besluit het niet verder te vertellen. Omdat je denkt dat kennis ervan gevaarlijk of onbelangrijk is, of afleidt van een onderwerp waar je liever wil dat het gesprek over gevoerd wordt."

Titel: Twaalf zwarte sleutelfiguren uit de geschiedenis, die meer aandacht verdienen (uit de serie de Verzwegen Geschiedenis)

Door: Miguel Heilbron, Mitchell Esajas en Jessica De Abreu

In: De Correspondent, 3 oktober 2017.

Link: <https://decorrespondent.nl/7382/wil-je-verder-lezen-over-zwarte-sleutelfiguren-uit-de-geschiedenis-kom-dan-naar-the-black-archives/564858570430-aeb3d3dc>

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Een van de bijzonder boeiende artikel in deze serie is de levensbeschrijving van twaalf zwarte sleutelfiguren uit de geschiedenis. Ze werden met deze serie (voor het eerst) voorgesteld aan een groter en breder publiek. Hoewel alle twaalf personen meer aandacht zouden moeten krijgen in de Nederlandse samenleving en geschiedenisboeken is met name de levensbeschrijving van de Surinaamse Anton de Kom er een die extra aandacht verdient. Hij was het die al in 1934 duidelijk maakte, zoals Martin Luther King in 1963 deed, dat met de afschaffing van de slavernij het daarbij horende denken met een onderdrukking en machtssysteem niet werd afgeschaft.

Titel: 'Niet voor Surinamers'. Amsterdam sloot complete wijken voor niet-witte Nederlanders

Door: Miguel Heilbron

In: De Correspondent van 14 oktober 2017, uit de serie (oktober de maand van) de Verzwegen Geschiedenis.

Link: <https://decorrespondent.nl/7450/niet-voor-surinamers-amsterdam-sloot-complete-wijken-voor-niet-witte-nederlanders/570061819250-3ad0fd51>

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Hoewel Surinamers in de jaren zeventig Nederlandse staatsburgers waren, konden ze niet wonen waar ze wilden. Ze werden in Amsterdam uit sommige wijken geweerd en kwamen bijna allemaal in de Bijlmer terecht. Een nieuwe wijk die niet bleek aan te slaan bij Nederlandse woningzoekenden. Bepaalde Amsterdamse wijken en stadsdelen werden door de gemeente aangewezen als "niet beschikbaar voor Surinamers". Hoewel Surinaamse Nederlanders allemaal een Nederlandse nationaliteit hadden kregen ze te maken met deze aparte behandeling. Dit gebeurde ook in Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Ongeveer de helft van de Surinaamse bevolking emigreerde vlak voor de onafhankelijkheid in 1975 naar Nederland. In deze publicatie is duidelijk gemaakt dat de landelijke overheid heeft geprobeerd om Surinamers, over heel Nederland te 'spreiden.'

Dit zowel landelijke als gemeentelijke discriminerende beleid werd in 1978 inzichtelijk gemaakt met het verschijnen van het 'Zwartboek Gesloten Wijken'. Dit zwartboek laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Op de kaft staat de term 'Apartheid'. Miguel Heilbron schetst in dit artikel de context van de kille ontvangst van Surinamers in Nederland in de jaren zeventig. Een tijd waarin uitspraken gedaan worden door Haagse politici als: 'Nederland is geen immigratieland en mag dit ook niet worden.' Met als gevolg dat een commissie moest gaan onderzoeken hoe de instroom van Surinamers in Nederland kon worden beperkt. Alsof Surinamers geen Nederlandse burgers zijn, met dezelfde rechten als Nederlanders zonder migratie-achtergrond, maar immigranten. Het commissierapport leidde tot een concept wetsontwerp die een dergelijke 'beperking' mogelijk moest maken. In dit artikel komen Surinamers aan het woord die onder andere vertellen: "veel werd geweigerd omdat je zwart was". "Witte mensen die je voortdurend aankijken, je racistisch benaderen enzovoorts". Veel Surinamers kwamen in 'pensions' terecht omdat "Als je een huis wilde huren, waren de huizen als je aan de deur kwam ineens bezet en bleken daarna voor anderen weer vrij, of je moest ineens een belachelijk hoge huur betalen." Deze pensions werden in de Amsterdamse gemeenteraad besproken als 'mensenopbergplaatsen met jammerlijke toestanden'. Logisch dat men graag verhuisde naar een flatwoning in een Bijlmerwijk als Gliphoeve. Deze wijk werd uiteindelijk nationaal een schrikbeeld van 'gettovorming'. Met als gevolg dat in landelijke politiek weer voorstellen werden gedaan om een strikte toelatingsregeling op te stellen met 'onvermijdelijk huidskleur' als criterium. Er volgde een spreidingspolitiek die na een paar jaren (in 1979) bestempeld werd als in strijd met internationale verdragen rondom rassendiscriminatie. Volgens auteur Heilbron is het structureel racisme net als het (zwarte)

activisme blijven bestaan, tegen deze erfenis uit het slavernijverleden waardoor Surinamers worden gezien als tweederangsburgers, met minder rechten, omdat ze als profiteurs en messentrekkers werden gestigmatiseerd.

Titel: Wij slaven van Suriname

Door: Anton de Kom

Uitgeverij: Amsterdam, 2020

Aanbevolen door: Cees Luckhardt

Samenvatting: Dit was het eerste boek dat in 1934 de geschiedenis van Suriname vanuit een eigen perspectief vertelde. Namelijk die vanuit Anton de Kom. Hij schreef het vanuit de overtuiging dat kennis van de geschiedenis noodzakelijk is voor een wederzijds begrip. Dat het onmisbaar is voor de eigenwaarde van een volk dat voorheen alleen door de ogen van de onderdrukker werd beschreven. Een van zijn belangrijkste uitspraken in dit boek is: 'Geen volk kan tot volle wasdom komen, dat erfelijk met een minderwaardigheidsgevoel belast blijft'.

Deze onverminderd relevante klassieker omvat een felle aanklacht tegen racisme en uitbuiting. De Kom maakt pijnlijk duidelijk dat met de afschaffing van de slavernij in 1863/73 niet het daarbij horende denken met onderdrukking en een machtssysteem is afgeschaft. De Kom maakt duidelijk dat de emancipatie van de tot slaafgemaakten is verwaarloosd en de uitbuiting van het land en volk nog steeds bestaat.

In dit boek wordt de Surinaamse geschiedenis beschreven vanuit een ander gezichtspunt dan dat van de Nederlanders. De Kom laat de mentale gesteldheid voelen van Surinamers. De Kom weet hiermee emoties op te roepen bij de lezer. De gevolgen van de koloniale overheersing worden in 1934 nog steeds aan de lijve ondervonden. De schrijver maakt de koloniale machtsstructuren inzichtelijk en legt uit hoe het koloniale bewind aan onderdrukking doet. Met zijn inspirerende teksten past hij in de rij van Martin Luther King, Marcus Garvey, James Baldwin, Malcolm X, Rosa Parks, Angela Davis en Nelson Mandela.

Wij Slaven van Suriname is uitgeroepen tot NPO Radio 1 non-fictie boek van het jaar. Tevens is De Kom in juni 2020 –uiteindelijk– opgenomen in de Canon van Nederland. De Canon van Nederland is een lijst van vijftig thema's die chronologisch een samenvatting geeft van de geschiedenis van Nederland. Hieraan ging een uitbreiding per geschiedenistijdvak vooraf in 2019. In de poster: [Tien keer meer geschiedenis](#), ontwikkeld door The Black Archives voor meer les-inspiratie, is per tijdvak voor docenten een alternatieve titel gegeven met gebeurtenissen en personen waaronder 'de tijd van wereldoorlogen en zelfbeschikking' met onder andere aandacht voor Anton de Kom en het echtpaar Otto en Hermina Huiswoud.

6. Media

De media worden ook wel omschreven als de vierde macht in een rechtsstaat. Hoe wordt door deze vierde macht gesproken over het koloniale en slavernijverleden en welke invloed heeft dit op het maatschappelijke en politieke debat? Welke perspectieven bestaan er ten aanzien van het wel of niet excuus maken voor de betrokkenheid van een stad of een land bij de koloniale en slavernijverleden en krijgen deze evenveel aandacht? Hier bestaat er een grote verantwoordelijkheid voor de media en de journalisten om actief op zoek te gaan naar de verschillende perspectieven en een kritische opstelling ten aanzien van het proces van informatieverzameling. Er bestaat echter ook een rol voor de burgers om zelf ook een kritische houding aan te nemen ten aanzien van de informatie die zij tot zich nemen en de media erop wijzen dat er ook een ander perspectief bestaat.

Titel: Een gewigtige dag

In: Rotterdamse Courant,

Jaartal: 1863

Link:

<https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&query=%28gewigtige+dag%29&cql%5B%5D=%28date+ gte +%2201-07-1863%22%29&cql%5B%5D=%28date+ lte +%2201-07-1863%22%29&redirect=true&identifier=ddd:010389271:mpeg21:a0001&resultsidentifier=dd:010389271:mpeg21:a0001&rowid=1>

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: Geschreven daags na de officiële afschaffing van slavernij in Suriname en Curaçao geeft het hoofdredactioneel commentaar van de krant een korte, maar inzichtelijke impressie van de ideeën rondom deze afschaffing op het moment zelf. Uit het artikel komt een enorme compassie voort voor de ex-slaafgemaakten en bovenal een scherpe analyse van de mogelijke toekomstige maatschappelijke problemen van de afschaffing. Hieruit blijkt dat ook toen al duidelijk was dat de afschaffing van de slavernij de diepe systematische verschillen die er waren aangebracht tussen Europeanen en ex-slaafgemaakten niet zomaar zou oplossen. Daarnaast laat de afkeurende toon van de journalist zien dat slavernij ook in de negentiende eeuw al lange tijd door vele afgekeurd werd, wat op zichzelf een interessante bijdrage kan leveren aan het huidige slavernijdebat. Een echte aanrader dus voor iedereen die een korte glimp van een historische bron wil zien en een dieper begrip wil van de ideeën over slavernij van een 'gewone' negentiende eeuwse Rotterdammer.

Titel: Excuses voor de slavernij

Door: Arjen Lubach

In: Zondag met Lubach - NPO 3; aflevering 4 seizoen 13; 28 februari 2021

Link: https://www.npo3.nl/zondag-met-lubach/28-02-2021/VPWON_1328964

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: Naar aanleiding van een peiling van onderzoeksbureau voor maatschappelijke vraagstukken I&O over de nationale mening omtrent excuses voor slavernij, maakt ook presentator Arjen Lubach een opiniestuk over de mogelijkheid tot excuses voor slavernij. Dit doet hij in de vorm van een tien minuten durende analyse in zijn welbekende programma Zondag met Lubach. Dit maakte al jaren scherpe en kritische analyses van actualiteiten in het nieuws. Met name onder jongeren wist Lubach door dit format veel populariteit te winnen en kreeg daarom ook een belangrijke stem in het publiek debat.

In dit filmpje, spreekt hij zich uit voor excuses van de staat voor het slavernijverleden en het initiatief om van Ketikoti een nationale feestdag te maken. Hij gaat dieper in op het slavernijverleden en waarom excuses niet meer dan logisch zijn. Daarnaast wijdt hij uit over mogelijke schadevergoedingen. Door dit alles te presenteren op zijn luchtige, humoristische manier, met vrij simpele voorbeelden en vergelijkingen weet hij op een toegankelijke wijze te strijden voor excuses. Daarbij moet overigens wel gezegd worden dat zijn manier van presenteren en humor misschien niet bij iedereen in de smaak valt en zijn eenzijdige en gekleurde visie op de actualiteiten vaak is aangekaart als gevaarlijk. Ook in dit fragment worden mensen met een andere mening makkelijk weggezet als uit de tijd en zelfs een beetje bespot. Daardoor komt het stuk in het algemeen minder genuanceerd over dan enkele andere stukken. Desondanks blijft het een goed opiniestuk dat op een duidelijke en begrijpbare manier ingaat op het onderzoek van I&O. Met name voor mensen die liever filmpjes kijken over actualiteiten dan erover lezen is dit een goed inzicht in de discussie omtrent excuses.

Titel: Zo denken en handelen de politieke partijen als het gaat om racisme

Door: Riffy Bal en Vera Mulder

In: De Correspondent - 4 maart 2021

Link: <https://decorrespondent.nl/12053/zo-denken-en-handelen-de-politieke-partijen-als-het-gaat-over-racisme/1028574671344-ec873da4>

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: Dit artikel van het online journalistiek platform De Correspondent neemt de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 als een startpunt voor een dieper onderzoek naar hoe de verkiesbare partijen precies denken over racisme en discriminatie in Nederland. Hierbij kijken ze ten eerste naar de verkiezingsprogramma's, maar ook naar hoe de partijen stemden over moties omtrent racisme en discriminatie in de kamer tussen 2017 en 2021. Het artikel streeft ernaar verder te gaan dan de standaard splitsing die er vaak wordt gemaakt in het racisme-debat: waar mensen en partijen vaak worden neergezet als voor dan

wel tegen tegen racisme, willen Bal en Mulder laten zien dat er ook heel veel grijstinten zijn. Daarbij wordt er ingegaan op de vluchtelingencrisis, Zwarte Piet en eventuele excuses en herstelbetalingen voor slavernij en kolonisatie.

De Correspondent onderscheid vier scholen binnen het racisme-debat: de groep die racisme als geheel niet als een maatschappelijk probleem ziet in Nederland; de groep die het niet als maatschappelijk of sociaal probleem ziet, maar de economische laag wel erkent; de groep die racisme actief wil bestrijden en daarmee streeft naar gelijke kansen voor iedereen; en tot slot de groep die niet alleen streeft naar gelijke kansen, maar naar gelijke uitkomsten. De partijen worden vrijwel allemaal ingedeeld bij een van de vier scholen op basis van hun verkiezingsprogramma's. Daarnaast laten Bal en Mulder zien hoe er op drie maatschappelijke vlakken: onderwijs, de arbeidsmarkt en de woningmarkt problemen omtrent racisme aangekaart worden door alle partijen. Doordat het artikel vervolgens ook kijkt naar wat de partijen daadwerkelijk gestemd hebben als het aankwam op de discriminatie-moties van de afgelopen jaren, laat het bovendien zien hoe serieus racisme wordt genomen door de partijen. Daarmee is het zeer interessant om te lezen. Natuurlijk zijn de verkiezingen ondertussen voorbij en is er een volledig nieuwe Tweede Kamer. Hierdoor zou het artikel enigszins gedateerd kunnen overkomen. Maar juist nu kan het artikel als grondslag dienen om de partijen in de Tweede Kamer beter te begrijpen en te kijken in hoeverre zij zich de komende vier jaar aan hun beloftes gaan houden. Door de verscheidene discussies die worden aangekaart is het voor iedereen die geïnteresseerd is in de politieke mening van ons nationaal parlement een interessant artikel.

Titel: Wat staat in verkiezingsprogramma's over excuses slavernijverleden?

Door: onbekend

In: EWmagazine - 15 februari 2021

Link: <https://www.ewmagazine.nl/nederland/achtergrond/2021/02/wat-staat-er-in-verkiezingsprogrammas-over-excuus-slavernijverleden-804995/>

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: Dit korte artikel is in februari geschreven toen Mark Rutte aankondigde dat het huidige demissionaire kabinet-III geen officiële excuses zou aanbieden voor het slavernijverleden. Het gaat kort in op zijn beweegredenen en ook op de beweegredenen van enkele steden om die excuses wel aan te bieden. Met name Rotterdam en Amsterdam lijken hier leidend in. Tot slot geeft het artikel ook nog een duidelijke weergave van hoe de politieke partijen, die meededen aan de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 staan tegenover officiële excuses. Dit is gebaseerd op een vraag uit de Stemwijzer: moet de regering excuses aanbieden voor het slavernijverleden?

Motivatie: Het artikel kaart hier en daar wel de argumentatie van de partijen aan, maar is hier vrij kort over. Het is vooral een makkelijk overzichtsartikel voor iedereen die in een oogopslag wil weten hoe de verschillende politieke partijen denken over excuses voor slavernij. Voor een uitgebreidere analyse zijn andere artikelen, zoals het voorgaande artikel van de Correspondent geschikter.

Titel: Plantage van mijn voorouders

Door: Maartje Duin

In: VPRO podcast - te vinden op Spotify

Link: <https://www.vpro.nl/programmas/de-plantage-van-onze-voorouders.html>

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: Als programmamaker Maartje Duin erachter komt dat een van haar voorouders aandeelhouder was in een Surinaamse plantage toen de slavernij werd afgeschaft, was zij geschokt. Hoewel ze wist dat haar familie van goede stand was en een flink familiefortuin had, had ze er nog nooit over nagedacht hoe dat geld verdiend was. Bovendien lijkt dit plantage-verleden een goed bewaard familiegeheim: zo lang niemand het erover heeft, heeft het toch ook nooit echt bestaan? Maartje neemt hier niet langer genoeg mee en wil voor eens en altijd de details van dit verleden boven tafel halen.

In deze VPRO podcast kan de luisteraar volgen hoe zij dit precies doet. Ze duikt in moeilijke en vaak niet besproken onderwerpen, zoals wit privilege, schuld, restitutie en de gebrekkige kennis van Nederlanders over hun slavernijverleden. Dit alles doet zij aan de hand van archiefonderzoek, bezoeken naar de plantages en heel veel gesprekken. Zo komt haar moeder, die deze geschiedenis liever laat voor wat het is, meermalen aan boord. En neemt ze geluidsopnames van familiebijeenkomsten op, waarin goed duidelijk wordt hoe gepolariseerd onze samenleving is, als het aankomt op het slavernijverleden. Daarnaast is een van de meest interessante onderdelen van deze podcast nog wel de contacten die Maartje legt met de nazaten van een tot slaafgemaakte familie op de plantage: de nichtjes Jessica en Peggy Bouva. Met name Peggy wordt een groot onderdeel van de podcast. Als Nederlander met een Surinaamse achtergrond weet zij van alles te vertellen over de gevolgen van slavernij voor de tot slaafgemaakten en hun nazaten. Al jaren strijd zij voor een meer open kennisbeleid ten opzicht van deze geschiedenis en voor compensatie voor de Surinaamse bevolking.

Motivatie: Door al deze perspectieven en de vele vragen die deze podcast oproept is het een goede luisterervaring. Voor een ieder die eigenlijk nog niet zo veel weet over het Nederlandse slavernijverleden, de gevolgen die dit heeft gehad voor de Surinaamse bevolking en de problemen die het vandaag de dag nog oplevert is deze podcast een goed aanknopingspunt. Het format van een podcast geeft bovendien de gelegenheid om dit verhaal te horen in plaats van te lezen, wat soms wel zo makkelijk kan zijn.

Titel: Excuses voor het Nederlandse slavernijverleden? (Amsterdam: I&O Research).

Door: Engeland, W. van, P. Kanne en M. Driessen

Jaartal: 2021

Aanbevolen door: Emma Koenig

Link: <https://www.ioeresearch.nl/wp-content/uploads/2021/02/ieno-research-peiling-januari-ii-slavernij-iov-trouw.pdf>

Samenvatting: Van Engeland, Kanne en Driessen hebben het rapport: Excuses voor het Nederlandse slavernijverleden? in opdracht van Trouw geschreven. Zij beschrijven het rapport als een representatief onderzoek onder de Nederlandse bevolking (18+) en hun mening over het aanbieden van excuses voor slavernij.

Motivatie: Dit rapport geeft een overzicht van actuele data over meningen en inzichten van de Nederlandse bevolking. Het rapport maakt onderscheid tussen de sentimenten van Nederlanders met een Nederlandse achtergrond en Nederlanders met een migratieachtergrond. De data kan als concreet bewijs worden gebruikt voor de argumentatie van de casus voor of tegen het maken van excuses voor het slavernijverleden.

Titel: Nikki van den Brand. (2015). 'Wat gebleven is, is de levende erfenis van een langdurig gedeeld verleden.' (Koningin Beatrix, 1995): Een media analyse van de postkoloniale beeldvorming rond de excuses van Nederland aan Indonesië'. Masterscriptie Interculturele Communicatie. Universiteit Utrecht.

Door: Nikki van den Brand

Link: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/324438>

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: Geschiedenis wordt getekend door de perspectieven van hen die het opschrijven. Met de komst van de diplomatieke verontschuldiging aan het eind van de twintigste eeuw werd er ruimte geboden voor nieuwe perspectieven. Ook Nederland heeft excuses gemaakt. Van 1995 tot 2011-2013 heeft de Nederlandse regering op verschillende wijzen haar excuses aangeboden voor de daden van de Nederlandse strijdkrachten tijdens de politionele acties in Nederlands-Indië in 1947 en 1948. In deze periode probeerde Nederland de oude kolonie terug te veroveren die van haar was afgenomen tijdens de Tweede Wereldoorlog. De acties waren gewelddadig en er werden door het Nederlandse leger extreme maatregelen toegepast. Het was pas in 1969 dat de Nederlandse bevolking voor het eerst van deze 'excessen' hoorde met de komst van de 'excessennota'. Hierna duurde het tot 1995 voordat Nederland weer naar de daden tijdens de politionele acties ging kijken toen Beatrix voorzichtig excuses maakte aan de Indonesische regering. In 2011 en 2013 kwamen er voor het eerst officiële excuses voor de daden in Rawagede en Zuid Sulawesi. Er is gekeken in hoeverre deze excuses invloed hebben gehad op de beeldvorming rond de politionele acties zoals deze naar voren is gebracht door de media. En hoe deze beeldvorming van 1995 tot 2013 is veranderd. Hieruit bleek dat het beeld rond de excuses over de politionele excuses van een redelijk traditioneel koloniaal beeld naar een meer divers uiteenlopend beeld is gegaan met meer oog voor het Indonesische perspectief. De kwestie is in 2011-2013 nog steeds controversieel bevonden en er bleek in de media geen consensus over hoe de geschiedenis het best kon worden benaderd.

Motivatie: De scriptie van Van den Brand toont wat de gevolgen kunnen zijn in het mediabeeld van excuses aanbieden voor misdaden van het verleden. "Het excuus is een bijzondere diplomatieke taalhandeling met een transnationaal karakter die relaties kan

reconstrueren en verhoudingen tussen landen kan verbeteren,” aldus Van den Brand. Ze toont dat de taalhandeling van excuses aanbieden ruimte maakt voor andere perspectieven hoewel er in het mediabeeld hier nog veel discussie over blijft. Deze scriptie is belangrijk om te lezen omdat die een actuele Nederlandse casus beschrijft van excuses aanbieden voor de misdaden in Indonesië en wat de consequenties hiervan zijn geweest.

Titel: Mapping Slavery NL (website)

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Link: <https://mappingslavery.nl/>

Samenvatting: Mapping Slavery brengt verschillende historische locaties die verbonden zijn met het Nederlandse slavernijverleden in kaart, zowel in Nederland als de VS en Indonesië. De vondsten zijn gedeeld in een gids (zie ook de leestip in hoofdstuk erfgoed), en op de website. Op de website zijn ook filmpjes te vinden, beschikbare stadswandelingen (nog niet in Rotterdam), podcasts en bronnen voor het onderwijs.

Titel: Nooit bewust opgeslagen. De podcast over het Rotterdamse slavernijverleden.

Door: Tessa Hofland

Jaartal: 2020

Aanbevolen door: Floor Vierenhalm

Link: <https://www.erasmusmagazine.nl/specials/nooit-bewust-opgeslagen-de-podcast-over-het-rotterdamse-slavernijverleden/>

Samenvatting: Nog voor de publicatie van het grote Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde-onderzoek in 2020, maakte historicus en journalist Tessa Hofland deze podcast over de sporen van het koloniale en slavernijverleden in Rotterdam. Elke aflevering behandelt een ander thema, zoals het materiële erfgoed in de stad, economie, migratie en protest. Ook komen verschillende Rotterdammers en betrokkenen bij dit onderwerp aan het woord. De afleveringen, van maximaal 1 uur, geven op een toegankelijke manier inzicht in het verleden en de doorwerking in het Rotterdam van nu.

Titel: Naar een meerstemmig perspectief op het Nederlandse slavernijverleden

Door: Miguel Heilbron (2019)

In: Beleid en Maatschappij (46) 2, 276-285.

Link: https://tijdschriften.boombestuurskunde.nl/tijdschrift/benm/2019/2/BenM_1389-0069_2019_046_002_007

Aanbevolen door: Fariël Becker

Samenvatting: In dit artikel pleit de auteur voor een meerstemmig perspectief in het publieke debat over het koloniale en slavernijverleden. In Nederland is het witte perspectief heersend en wordt stevast als positief benaderd. Het zwarte perspectief over deze geschiedenis krijgt onvoldoende erkenning. In dit laatste zit enigszins verbetering in, maar er is nog een lange weg te gaan. De schrijver Miguel Heilbron haalt in zijn artikel meerdere kritische zwarte auteurs aan die bijdragen aan het uitlichten van het zwarte narratief. Tevens draagt hij een aantal voorbeelden aan van culturele organisaties die aandacht vragen voor meerstemmigheid en een gebalanceerd perspectief ten aanzien van het koloniaal en slavernijverleden. Het gebrek aan een meervoudig perspectief in het onderwijs wordt ook aangehaald in dit artikel.

Motivatie: Dit is een toegankelijk artikel dat vele verwijzingen bevat naar andere bronnen die als inspiratie kunnen dienen om een beter begrip te krijgen van het zwarte perspectief dat tot nu toe niet de aandacht krijgt die het verdient. Doordat de balans niet evenwichtig is, is de beeldvorming over dit onderwerp ook niet volledig. Het bieden van een breder palet aan perspectieven zou hieraan kunnen bijdragen.

Titel: Live Dialoogsessies Slavernijverleden (online): Onze gedeelde geschiedenis

Editie #2 Beeldvorming, 18 mei 2021

Door: Pakhuis de Zwijger

Aanbevolen door: Fariël Becker

Link: <https://dezwijger.nl/programma/onze-gedeelde-geschiedenis-2>

Samenvatting: De dialoogsessies in Pakhuis de Zwijger vormen een deel van de input voor het rapport van bevindingen dat het adviescollege bestaande uit voorzitter Dagmar Oudshoorn en de leden Edgar Davids, Lilian Gonçalves-Ho Kang You, Hannie Kool-Blokland, Glenn de Randamie en Ruben Severina op 1 juli 2021 aan de minister van Binnenlandse Zaken overhandigde, met als doel toe te werken naar 150 jaar gedeelde geschiedenis in 2023. Pakhuis de Zwijger is in drie online dialoogsessies in gesprek gegaan over het gedeelde verleden en de doorwerking ervan in onze maatschappij vandaag de dag. In deze tweede sessie gaat Nicole Terborg in gesprek met een panel van experts bestaande uit Lilian Gonçalves-Ho Kang You, Ida Does, Yolanda Ezendam, Christian Mpamo en One'sy Muller over hoe het koloniaal- en slavernijverleden doorwerken in het Nederlandse medialandschap, de openbare ruimte en de cultuur. De onderwerpen representatie, stereotyperingen, framing en racisme komen aan bod en de verantwoordelijkheid van de media om een inclusieve weerspiegeling van de samenleving en verschillende perspectieven te laten zien.

Motivatie: Dit is een dialoog over de beeldvorming over het koloniale en slavernijverleden van ongeveer een uur waar meerdere experts aan bod komen. Er worden vragen gesteld en onderwerpen ter sprake gebracht die een bijdrage kunnen leveren aan het benadrukken van het belang van een meervoudig perspectief om verandering teweeg te brengen in het heden.

Titel: Bonte Was Podcast over de berichtgeving nav George Floyd's dood S2 AFL 4

Door: One'sy Muller en Zoë Papaikonomou

Link: <https://podcastluisteren.nl/pod/Bonte-Was-Podcast-Het-wasprogramma-tegen-blinde-vlekken-in-de-media#/>

Aanbevolen door: Fariël Becker

Samenvatting: In deze podcast stellen interviewers One'sy Muller en Zoë Papaikonomou kritische vragen en delen hun observaties ten aanzien van berichtgeving in de media over de dood van George Floyd. Voornamelijk het taalgebruik van de journalisten over de huidskleur van de witte agent en de zwarte demonstranten, framing, racisme en het breed delen van de gruwelijke beelden van de moord op George Floyd passeren de revue.

Motivatie: De podcast is relevant, omdat het de luisteraars prikkelt om met een ander perspectief naar de berichtgeving over dit onderwerp te kijken. Het belang van een breder perspectief wordt hier weer bewezen.

Titel: De Oost rijt oude wonden open, ook in Indonesië

Door: Bonnie Triyana

In: NRC - opinie sectie: 17 juni 2021

Link: https://www.nrc.nl/nieuws/2021/06/17/de-oost-rijt-oude-wonden-open-ook-in-indonesie-a4047735?utm_source=NRC&utm_medium=whatsapp

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

&

Titel: Morele verwording in Nederlands Vietnam

Door: Coen van Zwol

In: NRC - recensie sectie: 11 mei 2021

Link: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/05/11/morele-verwording-in-nederlands-vietnam-a4043272>

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: In het eerste artikel gaat de Indonesische historicus Bonnie Triyana in op de vraag hoe de recent verschenen film De Oost een lawine aan controverses heeft doen opwaaien. In de film probeert regisseur Jim Taihuttu een waarheidsgetrouwe weergave te geven van het geweld van Nederlandse militairen in Zuid-Celebes in 1946 en 1947. Met name de geschiedenis van kapitein Raymond Westerling komt naar voren in de film. Het artikel bespreekt dan ook in hoeverre deze film geslaagd is als historische weergave van Westerling en zijn wandaden. De conclusie is tweeslachtig. Aan de ene kant is de film een

eerste poging van Nederlandse filmmakers om de Nederlandse wandaden in voormalig Nederlands-Indië in kaart te brengen. Aan de andere kant zou de film een simplistisch weergave geven van de onafhankelijkheidsstrijd. Het leed van deze oorlog van zowel Nederlanders als Javanen is amper te zien op het scherm.

Het artikel gaat daarnaast verder in op de rol die deze film kan spelen in het gesprek over de onafhankelijkheidsoorlog. Na een vrij kritisch stuk over de zwakke kanten van de film komt een onverwacht positieve conclusie over deze rol. Hoewel dit het artikel enigszins uit balans brengt, blijft het een interessante analyse van de de film en het ontvangst. Voor een ieder die geïnteresseerd is in de maatschappelijke uitwerking van films biedt dit artikel dan ook een interessant aanknopingspunt. Het is hierbij overigens ten zeerste aan te raden om ook vooral de film zelf te kijken. Alleen dan komt zowel het artikel en de film tot zijn volmacht. Voor een ieder die overigens wat meer achtergrond wil over de film zelf is het NRC-artikel 'Morele verwording in Nederlands Vietnam' bijgevoegd. Hierin gaat filmcriticus Coen van Zwol dieper in op de film. Van Zwol lijkt een stuk minder kritisch dan Triana over de weergave van de oorlog zelf, maar heeft toch enkele punten van kritiek over de kwaliteit van de film.

Titel: *13TH*. Netflix. (documentaire)

Door: Ava DuVernay

Jaar: 2016

Aanbevolen door: Emma Koenig

Samenvatting: De titel verwijst naar het dertiende amendement in de Amerikaanse grondwet wat de afschaffing van de slavernij bevestigde in 1865. Uiteindelijk wordt er hedendaags een moderne vorm van slavernij tot stand gehouden. Veroordeelden worden onvrijwillig als arbeidskracht ingezet. DuVernay betoogt dit met schokkende cijfers zoals: één op de drie zwarte Amerikanen belanden in de gevangenis.

Motivatie: Hoewel DuVernay in haar documentaire *13TH* niet specifiek het thema van excuses aanhaalt, schetst ze een heel overzichtelijk beeld van de manieren waarop slavernij in Amerika na de afschaffing invloed heeft gehad op hedendaagse instituties. Hiermee laat ze zien dat het slavernijverleden niet alleen een probleem van toen was maar dat het wel degelijk nog invloed heeft op de maatschappelijke en politieke systemen van nu. Daarbij vormt deze documentaire een goede basis om de recente ontwikkelingen rondom de BLM-beweging beter te begrijpen.

Titel: Verhalen van vrijheid, Autobiografieën van slaven in transnationaal perspectief 1789-2013

Door: M. Huisman, Hilversum, 2015

Aanbevolen door: Wim Reijnierse

Samenvatting: Dit boek gaat over black agency, het perspectief van zwarte mensen als getuigen van slavernij in een wereld waarin de media en het maatschappelijk debat wordt gedomineerd door witte schrijvers, sprekers, managers en bestuurders. Dit boek begint met

de getuigenis van Olaudah Equiano uit 1789; de Nederlandse vertaling verscheen in 1790 door de Rotterdamse uitgever Pieter Holsteijn. Het boek behandelt verder 19^e eeuwse auteurs Frederick Douglass, William Wells Brown en Booker T. Washington (die in 1899 Rotterdam bezocht) en de 20^e eeuwse Harlem New Negro Movement (voor WO2) en Black Power (na WO2). Het boek behandelt tenslotte de opkomst van feminisme en het voorbeeld van Ayaan Hirsi Ali in het 'multiculturele drama'-debat.

Motivatie: Dit boek van Huisman is alleen al interessant om de stem van zwarte getuigenissen te leren kennen. Maar vooral ook omdat Huisman vertelt over hoe die zwarte getuigenissen werden - en nog steeds worden - ontvangen in de (witte) media-elite en welke rol die spelen in 'het grote verhaal' van ons land.

Titel: 'Ik zeg u deze meneer liegt'

Door: Niels Mathijssen

In: De Groene Amsterdammer - 9 januari 2019

Link: <https://www.groene.nl/artikel/ik-zeg-u-dat-deze-meneer-liegt>

Aanbevolen door: Myrthe Kraaijenoord

Samenvatting: In dit artikel van De Groene Amsterdammer zet journalist Niels Mathijssen de uitzending van de actualiteitenrubriek Achter het Nieuws van 17 januari 1969 in het licht. In deze uitzending sprak veteraan Joop Hueting uitgebreid over het excessieve geweld dat hij in opdracht van de Nederlandse staat had gepleegd in de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië (1945-1949). Dit interview en de gruweldaden die er werden besproken creëerde veel ophef in Nederland. Na de uitzending ontving Achter het Nieuws honderden brieven. Enkele ex-soldaten sloten zich aan bij de stellingen van Hueting, anderen gingen er tegen in en verweten de man van leugenachtigheid. Het artikel gaat verder in op hoe de uitzending ook in de Tweede Kamer werd besproken, waar uiteindelijk een onderzoek werd geëist. Uit dit onderzoek volgde de nu berucht geworden Excessennota (1969).

Door dieper in te gaan op de reacties en gevolgen van deze ene uitzending weet Mathijssen een treffend beeld neer te zetten over het debat rondom de "politioenele acties" in Nederlands-Indië en de "excessen" die hierin gepleegd zijn. Het schept daarnaast een informatief kader over hoe het geweld tot stand kwam en wat de rol van de Nederlandse overheid daarin was. Door de gepolariseerde meningen over de uitzending weer te geven weet het artikel ook te laten zien hoe enorm gecompliceerd een schuldvraag is. Zijn soldaten verantwoordelijk voor de orders die zij krijgen? Is het de legertop of een overheid bij wie het uiteindelijke bevel vandaan komt? En hoe kunnen schaamte en tegenstrijdige herinneringen van soldaten erkenning in de weg zitten? Hoe kunnen dergelijke afwijkende herinneringen verklaard worden? Al deze vragen zijn van belang in een onderzoek naar oorlogsgeweld. Hiermee is de herinnering van Nederlands-Indië niet alleen een vraag van toen, maar een vraag van alle tijden. En de geschiedenis van herinnering is dus ook essentieel in het begrijpen van oorlogsgeweld, schuldvragen en zelfs eventuele repatriëring, oftewel terugkeren naar het vaderland.

Motivatie: Dit makkelijk te lezen onderzoek is een absolute aanrader voor iedereen die benieuwd is naar Nederlands-Indië, schuldvragen en de problemen rondom herinneringscultuur en de rol van media hierbij.